

**ДОНИШГОҶИ ДАВЛАТИИ БОХТАР
БА НОМИ НОСИРИ ХУСРАВ**

ТДУ: 338.47+338.49.656 (575.3)

ТКБ: 65.9 (2) 37 (2 тоҷик)

А - 98

Бо ҳуқуқи дастнавис

АШУРОВ НОСИР АМОНҚУЛОВИЧ

**РУШДИ ИНФРАСОХТОРИ
НАҚЛИЁТӢ-ЛОГИСТИКИИ МИНТАҚА**

(дар асоси маводи вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон)

АВТОРЕФЕРАТ

барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ

аз рӯи ихтисоси 08.00.04 -Иқтисодиёти соҳавӣ

(08.00.04.04 – Иқтисодиёти нақлиёт)

БОХТАР-2022

Диссертатсияи илмӣ дар кафедраи нақлиёти автомобилии Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав таҳия гардидааст.

Рохбари илмӣ:

Рачабов Рачаб Кӯчакович,
доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори
Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон

Муқарризони расмӣ:

Самандаров Искандар Ҳусейнович,
доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор,
муовини ректор оид ба робитаҳои
байналмилалии Донишгоҳи аграрии
Тоҷикистон ба номи Шириншох Шохтемур

Бегмуродов Сангинмурод Шамсидинович,
номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент, мудири
кафедраи менеҷменти инвеститсионӣ ва
маркетинги Донишгоҳи технологии
Тоҷикистон

Муассисаи пешбар

Институти иқтисодиёт ва демографияи
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон

Ҳимояи диссертатсияи илмӣ санаи 28-уми декабри соли 2022, соати 14⁰⁰ Дар чаласаи Шурои диссертатсионии **6Д.ҚОА-015** дар назди Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи М.С. Осимӣ, дар суроғай: 734042, ш. Душанбе, хиёбони академикҳо Рачабовҳо, 10 баргузор мегардад.

Бо диссертатсия ва автореферат метавонед дар китобхонаи илмӣ ва сомонаи расмии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ: <http://www.ttu.tj> шиносӣ пайдо кунед.

Автореферат санаи 28 октябри соли 2022 тавзеъ шудааст.

Хоҳишмандем тақризхоро нисбати фишурдаи диссертатсия дар ду нусха бо муҳри муассиса ба суроғай зерин ирсол намоед: 734042, ш. Душанбе, хиёбони академикҳо Рачабовҳо, 10 тел: (+992 37) 227-37-81, e-mail:

Котиби илмии
Шӯрои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент

Ашурзода А.Н.

МУҚАДДИМА

Мубрами мавзуи тадқиқот. Инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ фаъолияти мунтазами воридот ва содирот дар кишвар, ҳамлу нақро дар дохили он таъмин намуда, ба ин васила ба иқтисодиёти кишвар таъсири худро мерасонад. Дар робита ба ин, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 апрели соли 2014 таъкид намуданд, ки: «... ташкил ва рушди марказҳои нақлиёти логистикӣ ҳамчун қисми таркибии инфрасохтори нақлиёти минтақавӣ метавонад имкониятҳои транзитии кишварро беҳтар намуда, ба афзоиши ҳиссаи мамлакат дар хизматрасонии минтақавию байналмилалӣ нақлиётӣ мусоидат намояд, ки ин ҳам ҷойҳои нави корӣ ва ҳам манбаи даромади иловагӣ бучет ва рушди иқтисодиёт мебошад»¹.

Қисми муҳимми инфрасохтори минтақа ин нақлиёт буда, фаъолияти самарабахши ҳамаи корхонаҳоро дар минтақа, инчунин вазъи иҷтимоии онҳо низ вобаста аз фаъолияти босамари нақлиёти автомобилро дар бар мегирад. Нақлиёти автомобилӣ як соҳаи ташаккулёбандае мебошад, ки на танҳо гардиши борҳо ва ҳамлу нақли мусофиронро таъмин менамояд, балки дар баробари ин, ҳамчун катализатор барои рушди саноату хоҷагии қишлоқ хизмат мекунад ва талаботро ба маҳсулоти технологияҳои баланд дар соҳаҳои гуногуни иқтисодиёт таъмин менамояд. Инчунин нақлиёти автомобилӣ дар сохтори кишвар нақши калидӣ бозида, зарурати таҳияи шабакаи роҳҳо ва иншоотро тақозо мекунад, ки тамоми минтақаҳои кишварро ба ҳам мепайвандад.

Хусусиятҳои ҷойгиршавии ҷуғрофӣ ҷумҳурӣ имкон медиҳад, ки транзити мол ва хизматрасонӣ миёни Ҷумҳурии мардумии Чин, кишварҳои Осиёи марказӣ, ҷанубӣ ва Шарқи Наздик имконпазир гардад. 26 апрели соли 2019 дар Форуми дуҷуми ҳамкориҳои байналмилалӣ «Як камарбанд - як роҳ» дар шаҳри Пекини Ҷумҳурии Мардумии Чин барои татбиқ намудани «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи то соли 2030» ва ноил гардидан ба ҳадафҳои рушди устувор, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон зикр намуданд, ки «кишварҳои Осиёи Марказӣ, аз ҷумла Тоҷикистон роҳи баромад ба баҳр надоранд. Дар ин замина, мо ба таҳия ва татбиқи лоиҳаи муштаракӣ инфрасохтори минтақавӣ таваҷҷуҳи хосса зоҳир менамоем. Дар робита ба ин, мо ба татбиқи лоиҳаҳои бунёди шохроҳҳои автомобилгарди Чин – Тоҷикистон – Ўзбекистон ва Чин – Тоҷикистон – Афғонистон ҳавасманд мебошем. Ҳадафи мо дар татбиқи лоиҳаҳои мазкур ташаккул додани долонҳои транзитӣ – нақлиётӣ ба самти бандарҳои баҳрии Осиёи Ҷанубӣ ва Шарқӣ мебошад»².

Ҳалли масъалаҳои рушди соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла вилояти Хатлон зарурати такмили идоракунии бахшҳои

¹ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҚТ аз 23.04.2014. <http://www.president.tj>.

² Суҳанронии Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар форуми дуҷуми ҳамкориҳои байналмилалӣ «Як камарбанд – як роҳ», Чин, 26 апрели соли 2019 «Таҳкими муносибатҳои дӯстона тақозои замони аст» // Ҷумҳурият, Душанбе, 29 апрели соли 2019. №81 (23 684).

иктисоди миллӣ, аз ҷумла нақлиёти автомобилро доранд. Ҳаҷми хизмати нақлиётии он аз вазъияти иқтисодии кишвар ва минтақа вобаста мебошад. Бо вучуди ин, нақлиёт афзоиши сатҳи фаъолияти иқтисодӣ, густариши миқёси истеҳсолот, иртиботи истеҳсолкунандагон бо истеъмолкунандагонро тақвият мебахшад.

Омӯзиши инфрасохторҳои мавҷудаи нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз он ҷумла вилояти Хатлон нишон медиҳад, ки ин инфрасохторҳо аз ҷиҳати техникӣ хуб инкишофёфта набуда, хизматҳои баландсифати ба талаботи истеъмолкунандагон ҷавобгӯро надоранд. Дар терминалҳои логистикӣ таҷҳизоти муосир мавҷуд нест, инчунин системаи идоракунии ҳаракати нақлиёт дар дохили шаҳрҳо ва берун аз онҳо дар вилоят дар сатҳи паст қарор дорад. Танбашавии роҳҳо дар дохили шаҳру ноҳияҳои вилоят аз сабаби набудани таваккуфгоҳҳо дида мешавад, ки аз меъёр зиёд хориҷ намудани газҳои сӯхташуда дар дохили шаҳрҳо метавонад ба ҳифзи муҳити зист таъсири манфӣ расонад. Ҳамаи ин сабаби пайдоиши мушкилот дар хизматрасониҳои, ки ҳангоми ҳамлу нақл, навбандӣ, борбардорӣ, борфарорӣ, таксимот, коркарди борҳо, барасмиятдарории гумрукӣ ва хизматрасонии техникӣ қисми ҳаракаткунанда иҷро мешаванд гардидааст. мушкилот доранд.

Инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ (ИНЛ) ва унсурҳои асосии он ба фаъолият ва рушди иқтисодии минтақа таъсир мерасонанд. Аз ин рӯ беҳсозии ИНЛ вазифаи аввалиндараҷа мегардад, чунки ба баланд бардоштани рақобатпазирии минтақа мусоидат намуда, имкон медиҳад, шароити мусоид барои баланд бардоштани сатҳ ва сифати зиндагии аҳоли фароҳам оварда шавад.

Дар ҷунин шароит рушди усулҳои мавҷуда ва истифодаи усулҳои мусоиди тақмили илмӣ маҷмуи хизматрасониҳои нақлиётӣ-логистикӣ барои стратегияи таъсиси марказҳо дар Тоҷикистон, ки маркази ягонро ташкил медиҳанд, нақши калон мебошад. Дар ин робита, дар Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, (22.12.2017) ҷунин омадааст, ки «... тақмили таҷдид ва нигоҳдории роҳҳои дохилишаҳриву байниноҳиявӣ ва шаҳраку деҳот вазифаи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо мебошад ва дар ин самт корҳо бояд тақвият дода шаванд. Вобаста ба ин, Вазорати нақлиёт якҷоя бо дигар соҳтору мақомот оид ба ташкили терминалҳои наздисарҳадӣ ва марказҳои логистикӣ, долонҳои нақлиётӣ ва ба меъёрҳои байналмилалӣ ҷавобгӯ гардонидани хизматрасониҳо лоиҳаҳои дахлдорро таҳия ва бо ҷалби сармояи дохиливу хориҷӣ амалӣ намоянд»³. Аз ин дастур бармеояд, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои таҳия ва татбиқ намудани ҷунин лоиҳаҳо доир ба рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ кишвар ва минтақаҳои он тавачҷуҳи беандоза дорад. Рушд ва тақмили Иқтисоди Тоҷикистон ба амалӣ гардидани «Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон то соли 2030» тақвият мебахшад ва дар таъмини рушди иқтисодӣ саҳми босазо гузошта, ба беҳтар намудани сатҳи зиндагии мардуми кишвар мусоидат мекунад.

---

³ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҶТ санаи 22.12.2017. <http://www.president.tj>.

Дарачаи тадқиқи мавзуи илмӣ. Омӯзиши системаи нақлиётӣ-логистикӣ айни ҳол тамоюли афзоянда дорад ва ба рушди ин низом дар минтақаҳои мутахассисони самтҳои гуногун машғуланд. Бисёре аз муаллифони ватанӣ ва хориҷӣ корҳои худро дар роҳи ҳалли масъалаҳои назариявӣ ва ташкили инфрасохтори нақлиётӣ бахшидаанд, аз ҷумла: Б.И. Алибеков, И.Д. Афанасенко, В.Г. Афанасева, В.И. Бережной, Е.В. Бережная, В.В. Борисов, В.И. Бураков, Э.М. Букинская, А.М. Гаджинский, А.Л. Носов, А.Г. Гранберг, В.С. Колодин, А.И. Семенов, С.А. Умаров, М.П. Улитский ва дигарон. Миёни муҳаққиқони ватанӣ корҳои илмӣ П.Х. Азимов, И.А. Амонуллоев, М.М. Алибаева, Д.У. Уроқов, О. Бобоев, К.О. Бобоев, Б.Т. Камолиддинов, А.Х. Катаев, Р.К. Раҳимов, Л.Х. Саидмуродзода, А. Рауфӣ, О.К. Сангинов, Н.К. Қайюмов, Т.Н. Назаров, Ф.М. Ҳамроев, Х.Х. Ҳабибуллоев, У.Д. Чалилов, А.С. Фоҳаков, П.Д. Хоҷаев, Р.К. Раҷабов ва дигаронро номбар кардан зарур аст.

Дар навбати худ, нақш ва саҳми муҳаққиқони зикршуда, натиҷаи корҳои илмӣ онҳоро баланд баҳо дода, қайд намудан зарур аст, ки дар раванди омӯзиши масъалаҳои тадқиқот маълум гардид, ки дар ин самт бисёр масъалаҳои ҳалношуда боқӣ мондааст. Масъалаҳои омӯхтанашуда дар самти инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар вилояти Хатлон низ таъсири худро ба рушди соҳаи нақлиёт ва логистика гузоштааст. Бисёр паҳлуҳои масъала омӯхта нашудаанд ва онҳо тадқиқоти мукамалро талаб менамоянд. Инчунин оид ба ташкили инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ, муайян кардани масоил, роҳҳои баланд бардоштани неруи захираҳои минтақавӣ ва тавсияҳои асосноки амалкунанда барои беҳтар намудани рақобатпазирии он дар шароити муосир диққат додан лозим аст. Ҳамаи гуфтаҳои боло интихоби муҳимияти мавзуи тадқиқотиро муайян менамояд.

Робитаи тадқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва ё мавзуҳои илмӣ. Мавзуи диссертатсия ба самтҳои афзалиятноки рушди илмҳои иқтисодӣ дар ҷумҳурӣ, аз он ҷумла масъалаҳои такмили идоракунии ИНЛ минтақа бахшида шудааст. Ҳамчунин масъалаҳои баланд бардоштани сатҳу сифати хизматрасонии нақлиётӣ-логистикӣ дар ҷумҳурӣ ва минтақаҳои он, аз ҷумла минтақаи вилояти Хатлон, ки дар “Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030”, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, таҳти №392 аз 1 октябри соли 2016 тасдиқ гардидааст, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи самтҳои афзалиятноки таҳқиқоти илмӣ ва илмию техникӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025, ки аз 26 сентябри соли 2020 таҳти №503, тасдиқ карда шудааст ва “Барномаи мақсадноки давлатии рушди комплекси нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2025”, таҳти №165 аз 1 апрели соли 2011, ки дар асоси таҳлилҳо, ҳулосаҳои амиқи ояндабинӣ ва барномаи инкишофи ҳамаи сохторҳои таркибии маҷмааи нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дарназардошти аҳамияти аввалиндараҷа доштани он нисбат ба дигар бахшҳои воқеии иқтисодӣ кишвар, ки ин барномаҳо ҳамчунин самтҳои муҳим муайян гардидаанд, робита дорад.

Тавсифи умумии тадқиқот

Мақсади тадқиқот коркарди назариявӣ ва методии ташаккули инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақавӣ, арзёбии самтҳои афзалиятноку тамоюли рушди он дар шароити муосир мебошад.

Вазифаҳои тадқиқот. Барои ба ин ҳадафҳо ноил гардидан вазифаҳои зерин гузошта шудааст:

- таҳқиқи асосҳои назариявӣ инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ва мавқеи он дар рушди минтақа;

- омӯзиши асосҳои методии фаъолият ва рушд, хусусиятҳо ва масоили инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар шароити иқтисодӣ бозорӣ;

- таҳлили ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар вилояти Хатлон, омӯзиши омилҳои таъсирбахш ба рушд ва ҷойгиршавии он дар минтақа;

- амсиласозии иқтисодию риёзии ҳаҷми боркашонӣ, рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақавӣ;

- ташаккули стратегияи инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа ва дастгирии сармоягузорӣ барои рушди он;

- асоснокунӣ ва пешниҳоди самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон.

Объекти тадқиқотро маҷмааи нақлиётию логистикӣ вилояти Хатлон ташкил медиҳад.

Мавзӯи (предмет)-и тадқиқотро муносибатҳои ташкилию иқтисодӣ, ки дар ҷараёни ташаккул ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа, роҳҳои рушди идоракунӣ ва такмилдиҳии низоми нақлиётии вилояти Хатлон пайдо мегарданд, ташкил медиҳад.

Фарзияи тадқиқот ба тасаввурот оид ба нақши баланд бардоштани сатҳ ва сифати хизматрасонии нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар таъмини рақобатнокии инфрасохторҳои нақлиётӣ-логистикӣ дар бозори хизматрасонии нақлиётию логистикӣ асос меёбад. Маҳз амалӣ намудани маҷмуи тадбирҳои зарурӣ оид ба рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа, дар қатори дигар омилҳо, метавонад дар амали гардидани «Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон то соли 2030» мусоидат намояд.

Асосҳои назариявӣ тадқиқотро таъсири ҷараёнҳои ҳамгирои раванди ислоҳоти хоҷагидорӣ, дар ташаккули инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар қорҳои олимони ватанию хоричӣ дар соҳаи инфрасохтори нақлиётӣ коркардашуда, навоариҳои амалӣ дар соҳаи нақлиёт, инчунин фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунҳо, Қарорҳои Маҷлиси Олӣ ва Ҳукумат, «Барномаҳои давлатии рушди комплекси нақлиётии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2025», «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» ва дигар санадҳои меъёрию ҳуқуқии қабулгардида ташкил медиҳад.

Асосҳои методологии тадқиқот. Асоси тадқиқотро усули диалектикӣ омӯзиши моҳият ва қонуниятҳои падидаҳои иқтисодӣ ташкил медиҳад. Ҷараёни таҳқиқот дар истифодаи усулҳои таҳлили системавӣ, иқтисодӣ ва оморӣ,

муқоисавӣ, сохторӣ-логистикӣ, ҷадвалӣ, инчунин усулҳои амсиласозии иқтисодию риёзӣ, пешгӯӣ ва ҳалли масъалаҳои муносиб асос ёфтааст.

Сарчашмаи маълумот. Ба сифати сарчашмаҳои асосии маълумот санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маводи Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Сарраёсати агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон, ҳисоботи шӯбаи нақлиёт ва коммуникатсияи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон, ҳисоботи раёсати муассисаи давлатии «Нақлиёти автомобилӣ ва хизматрасонии логистикӣ» дар минтақаҳои Бохтар ва Кӯлоб, ҳисоботи корхонаи ҚДММ «Хатлонтранс»-и ш. Бохтар ва ғайраҳо ташкил медиҳанд.

Пойгоҳи тадқиқот. Кори диссертатсионӣ дар солҳои 2018-2022 таҳия гардидааст. Диссертатсия дар кафедраи нақлиёти автомобилӣ Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав иҷро карда шудааст.

Навгонии илмӣ тадқиқот аз асосноккунӣ ва коркарди тавсияҳо чиҳати тақмил додани самтҳои асосии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар шароити муносибатҳои бозорӣ иборат мебошад.

Натиҷаҳои нисбатан воқеии ба сифати навгонӣ пешниҳодшуда дар мавридҳои зерин баён гардиданд:

- асосҳои назариявӣ-методии фаъолият ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа бо дарназардошти нақши он дар шароити иқтисоди бозорӣ муайян карда шуда, фаъолияти намудҳои гуногуни нақлиёт, ки интиҳоби онҳо бо дарназардошти шаш омили асосӣ ба амал бароварда мешавад муайян карда шудааст.

- аз рӯи натиҷаи тадқиқи ҳамаҷониба хусусиятҳо ва масоили рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар шароити иқтисоди бозорӣ, мавриди омӯзиш қарор дода, муайян карда шудааст.

- дар асоси таҳлил ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар вилояти Хатлон баҳо дода шуда, камбудҳои ҷойдошта, инчунин омилҳои таъсирбахш ба рушд ва ҷойгиршавии он муайян карда шудааст.

- амсилаи иқтисодию риёзии дурнамои рушди ҳаҷми боркашонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Хатлон бо дарназардошти таъсири омилҳо сохта шудааст. Инчунин, амсилаи иқтисодию риёзии тақмилдодашудаи рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа пешниҳод карда шудааст.

- стратегияи рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа асоснок ва пешниҳод карда шуда, дастгирии сармоягузорӣ барои рушди он дар шароити имрӯзаи вилояти Хатлон бо дарназардошти дастгирӣ ва иштироки давлат, ҷалби сармояи хоричӣ, аз он ҷумла сармояи мустақим ва сармояи хусусӣ пешниҳод карда шудааст.

- самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон то давраи соли 2030 ва унсурҳои таркибии он, муайян карда шудааст.

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда. Ба ҳимоя, аз ҷониби муаллиф, натиҷаҳои зерини илмию назариявӣ, методӣ ва амалии тадқиқот пешниҳод гардидаанд, ки дорои унсурҳои навгонии илмӣ мебошанд:

- асосҳои назариявӣ-методиҳои фаъолият ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа бо дарназардошти нақши он дар шароити иқтисоди бозорӣ;
- мушаххас гардонидани хусусиятҳо ва масоили рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа дар шароити иқтисоди бозорӣ;
- баҳодиҳии ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии вилояти Хатлон ва муайян намудани камбудииҳои ҷойдошта, инчунин омилҳои таъсирбахш ба рушд ва ҷойгиршавии он;
- пешниҳоди амсилаи иқтисодию риёзии дурнамои рушди ҳаҷми боркашонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Хатлон;
- муайян ва асоснок кардани стратегияи рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа ҳамзамон пешниҳоди дастгирии сармоягузорӣ барои рушди он дар шароити муосири вилояти Хатлон;
- таҳия ва асоснок намудани самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии вилояти Хатлон то давраи соли 2030.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии тадқиқот дар он аст, ки татбиқи хулоса ва тавсияҳои асоснокшудаи диссертатсия ба мукаммал гардонидани назарияи инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ва рушди хизматрасонии нақлиётӣ-логистикии минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла вилояти Хатлон мусоидат менамояд. Натиҷаҳои тадқиқ, ки аз ҷониби муаллиф ба даст оварда шудаанд, метавонанд барои ба таври дақиқ ва объективӣ арзёбӣ намудани ҳолати рушд ва таъмини сатҳи баланди хизматрасонии нақлиётӣ-логистикӣ бо дарназардошти хусусиятҳои минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва омилҳои дохилӣ ва берунӣ дар шароити муосир истифода шаванд.

Хулосаҳои асосӣ ва пешниҳодҳои, ки дар диссертатсия оварда шудаанд, метавонанд дар раванди таълим барои омодагии мутахассисон дар самти иқтисодии нақлиёт, инчунин ихтисосҳои ташкили ҳамлу нақл ва идоракунии нақлиёти автомобилӣ ва шаҳрӣ истифода шаванд.

Дарҷаи этимоднокии натиҷаҳои тадқиқот. Этимоднокии натиҷаҳои тадқиқотро маводи нашркардаи муаллиф, хулоса ва тавсияҳои дар таҳлили илмӣ бадастомада, натиҷаҳои назариявӣ ва озмоишӣ тасдиқ менамоянд. Инчунин этимоднокии натиҷаҳои бадастомада ва татбиқномаи диссертатсияро санадҳои Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муассисаи давлатии «Нақлиёти автомобилӣ ва хизматрасонии логистикии вилояти Хатлон» ва муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» тасдиқ менамоянд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Тадқиқот аз рӯи бандҳои зерини ихтисоси 08.00.04 -Иқтисодии соҳавӣ (08.00.04.04 – Иқтисодии нақлиёт), шиносномаи тахассусии Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (илмҳои иқтисодӣ) банди 5-Инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ, тамоюли муосири рушд ва асосҳои

назариявию методологии таҳлили он; банди 7-Арзёбии дурнамои рушди маҷмуаи нақлиётӣ-логистикӣ дар мамлакат ва минтақа мутобиқ мебошад.

Саҳми шахсии доктараби дарёфти дараҷаи илмӣ дар тадқиқот. Дар ҳама марҳалаҳои диссертатсия, давраи иҷрои нақшаи тадқиқот, асосноккунӣ, ҷамъ ва коркарди маводи назариявию методӣ муаллиф мустақилона ҷаъолият намудааст. Дар раванди тадқиқот муаллиф кӯшидааст, ки дар асоси омӯзиши адабиёти ватанию хоричӣ асосҳои методологии омӯзиши рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақаро ба роҳ монад. Инчунин, масоили мавҷудаи монешавандаи рушди соҳаи нақлиёти минтақаро муайян намуда, оид ба беҳтар намудани ҷаъолияти инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии вилояти Хатлон тавсияҳои аз ҷиҳати илмӣ асоснокшударо пешниҳод намудааст.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои кори диссертатсионӣ дар конференсияҳои илмӣ-амалии дар Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, Донишкадаи энергетикии Тоҷикистон ва Донишгоҳи техникӣ Тоҷикистон ба номи М.С. Осимӣ дар давраи солҳои 2018-2022 баргузоргардида, мавриди баррасӣ қарор дода шудааст.

Тавсияҳо доир ба коркарди методии тадқиқот барои барномаҳои давлатии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа, ҳукуматҳои маҳаллии мақомоти давлатӣ барои ҳалли масъалаҳои маҷмааи нақлиётӣ пешбинӣ шудаанд.

Натиҷаҳои илмӣ-методии бадастовардаи муаллифро дар раванди омӯзиши ҷанҳои иқтисодии минтақа, логистикаи нақлиёт, бозори хизматрасонии нақлиётӣ, мусофиркашонӣ, ташкили ҳамлу нақли автомобилӣ борҳо барои донишҷӯёни ихтисосҳои ташкили ҳамлу нақл ва идоракунии нақлиёти автомобилӣ ва шахрӣ истифода бурдан мумкин аст.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Оид ба мавзӯи тадқиқоти илмӣ 20 мақолаи илмӣ дар ҳаҷми умумии 7,5 ҷузъи ҷопӣ, ки нуқтаҳои асосии диссертатсияро инъикос менамояд, аз ҷумла 16 адад дар маҷаллаҳои аз тарафи ҚОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тақризшаванда ба нашр расонида шудааст.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Кори диссертатсионӣ муқаддима, се боби, ҳулоса, рӯйхати адабиётро дар бар мегирад. Диссертатсия аз 240 саҳифаи матни асосӣ иборат буда, 35 ҷадвал ва 31 расму диаграммаро дар бар мегирад. Рӯйхати адабиёт аз 170 номгӯй иборат аст.

ҚИСМИ АСОСӢ

Дар муқаддима муҳимият мавзӯ, дараҷаи коркарди мавзӯи тадқиқоти диссертатсионӣ дар илми иқтисодӣ оварда шуда, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, наwgонии илмӣ ва нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда дақиқ карда шудааст.

Дар боби аввали диссертатсия «Асосҳои назариявию методии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа дар шароити иқтисоди бозорӣ» дар сохтори иқтисоди бозории минтақа ва асосҳои ҷаъолияти он назария ва мавқеи инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ, хусусиятҳо ва масоили рушди инфрасохтори нақлиёти минтақа дар шароити бозор муайян карда шудааст.

Дар диссертатсия омӯзиши инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ (ИНЛ) минтақа дар сохтори иқтисоди минтақа ва равобити онҳо, ҷойгиршавии қувваҳои истеҳсолкунанда, амсиласозии низомҳои идоракунии минтақаҳо, тақмили механизмҳо, усулҳои идоракунии ва танзими фаъолияти иқтисодӣ, самти ҳаракати миқдори маҳсулот ва низоми логистикӣ таҳқиқ карда шудааст. Дар навбати аввал самаранокии кори логистикӣ аз инфрасохторҳои он: маҷмуи иншооту биноҳо, системаҳо ва сохторҳо, ки барои фаъолияти соҳаҳои истеҳсолоти моддӣ, муҳайё ва беҳтар сохтани шароити зисти ҷамъият зарур аст, аз ҷумла низоми нақлиёт, таъминоти об, роҳҳо, пулҳо ва системаҳои коммуникатсионӣ мебошанд, иборат аст.

Бо назардошти ин дар диссертатсия ИНЛ минтақавӣ ҳамчун маҷмуи унсурҳои, ки фаъолияти низоми харид, таъминот, нигоҳдорӣ ва таҳвили маҳсулотро ба истеъмолкунандагон таъмин менамоянд муайян карда шудааст. ИНЛ минтақа аз чунин таркибдихандагон иборат мебошад (расми 1).

Расми 1. Таркиби инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа
(Сарчашма: тахияи муаллиф).

Муаллиф дар тадқиқоти худ бо муайян намудани унсурҳои раванди нақлиёти логистикӣ дар раванди омӯзиш ба пешбурди фаъолияти ИНЛ ва логистика таваҷҷуҳ намуда, ҳамзамон қайд кардааст, ки натиҷаи фаъолияти он маҳсулоти ғайримоддӣ буда, бунёди он бо татбиқи ҳамкориҳои зичи байниинфрасохторӣ алоқаманд аст. Аз тарафи дигар, рушди босамари ИНЛ асоси рушди иқтисодии ҳамаи соҳаҳо ва минтақаҳои кишвар мегардад.

Дар диссертатсия бо назардошти чанбаҳои зикршуда имкони таъсири ИНЛ ва хусусиятҳои он муайян карда шудааст. Ҳамчунин дар чараёни таҳқиқот, ба талабот ва принципҳои, ки барои коркарди ИНЛ бо дарназардошти самаранокии фаъолияти субъектҳо, ташаккулёбии таркиб, сифати батанзимдарорӣ муайян карда шудаанд, диққати махсус дода шудааст.

Дар диссертатсия фаъолияти намудҳои гуногуни нақлиёт баҳогузорӣ карда шуда, нақлиёти автомобилро барои ҳамлу нақли бор ва мусофирон дар минтақаи вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон афзалтар шуморидааст.

Инчунин, дар диссертатсия интихоби намуди нақлиёт, ки дар асоси шаш омили асосӣ ба амал бароварда мешавад, муайян карда шуда, нақши бозори хизматрасонии нақлиётӣ ҳамчун механизми иқтисодии идоракунии соҳаи нақлиёт, ҳамчун воситаи мубодила байни харидорон ва фурӯшандагони хизматҳои нақлиётӣ, инчунин ҳамчун талаботи давлат ва ҷамъият ба воситаи хизматрасониҳо танзим карда мешавад.

Муаллиф таъкид мекунад, ки самаранокии рушди ИНЛ, пеш аз ҳама, дар дигар намудҳои фаъолияти иқтисодӣ зоҳир мешавад ва сатҳи кори онро инъикос намекунад. Аз ин рӯ, дар диссертатсия системаи нишондиҳандаҳои, ки барои арзёбии самаранокии инфрасохтори нақлиёти минтақавӣ истифода мешаванд, пешниҳод карда шудааст.

Дар диссертатсия аз ҷониби муаллиф хусусиятҳои хоси нақлиёт, ки метавонад дар рушди иқтисодиёти минтақа таъсири гуногун дошта, ба самтҳои асосии рушд ва такмили ИНЛ минтақавӣ оварда расонад, муайян карда шудааст. Инчунин, дар диссертатсия, ба омӯзиши таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ дар ташаккул ва рушди ИНЛ минтақавӣ, ба монанди кишварҳои тараққикардаи ҷаҳон Федератсияи Россия, Хитой, ИМА, Ҷопон ва кишварҳои Аврупои ғарбӣ, тавачҷуҳи хосса дода шуда, хароҷот барои рушди ИНЛ-ро дар ин кишварҳо дар муқоиса бо Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасӣ намуда, тамоюлҳои мавҷударо дар минтақаи Аврупо барои рушди ИНЛ муайян намудааст. Ҳамзамон таҳия ва истифодаи ИНЛ, ки рушди марказҳои нақлиёти бисёррасонаро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла дар минтақаҳои вилояти Хатлон таъмин менамояд, такмил додани он ба чараёни гардиши мол ва даромаднокии иқтисодиёт мусоидат мекунад, дида баромада шудааст.

Дар асоси тадқиқоти чанбаҳои гуногуни ташкил ва идоракунии соҳаи нақлиёт, таҳияи нақшҳо ва системаҳои (нақшаҳои) хизматрасонӣ, механизми танзими давлатии фаъолияти нақлиёт, инчунин муҳимият ва афзалияти рушди нақлиёт дар муқоиса бо дигар соҳаҳо ва бахшҳои иқтисодиёт муаллиф муқаррар кардааст, ки он дорои тавсифҳои муҳим буда, ба стратегияи дурнамои рушди ин соҳа дар Тоҷикистон ва вилояти Хатлон таъсиррасон буда, ва бо дарназардошти сатҳи пасти рушди соҳа, муаллиф масъалаҳои ҳалталаби ташкилӣ, иқтисодӣ ва идоравӣ ҷудо менамояд.

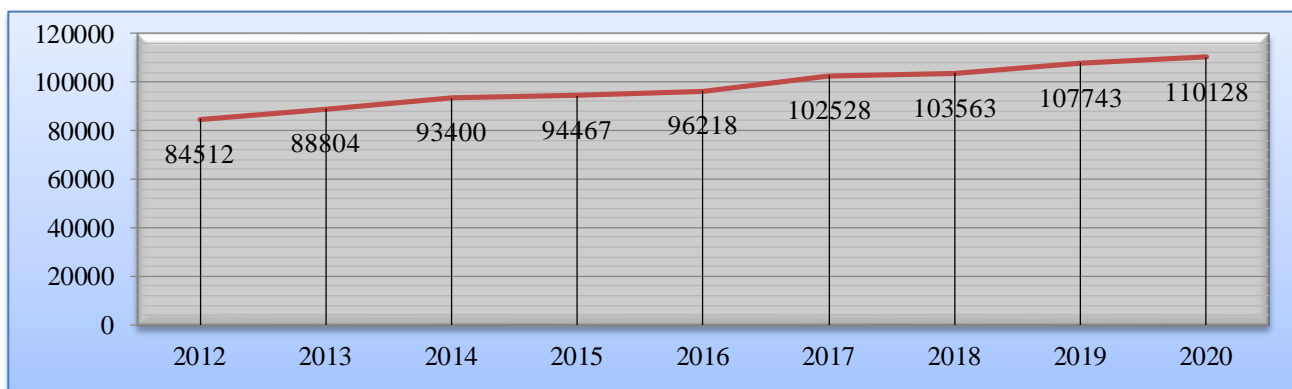
Масъалаи муҳим ва ҳалталаб таҳия ва татбиқи сиёсати давлатӣ нисбат ба рушди мутавозин ва ҷойгиронии ИНЛ, ҳамоҳангсозии намудҳои гуногуни нақлиёт ва муайян кардани истифодаи самараноки онҳо, ташаккули стандартҳои давлатӣ ва талабот ба ҳамлу нақли борҳо ва мусофирон, инчунин рушди

муносибатҳо байни субъектҳои бозори хизматрасонии нақлиётӣ, шарикҳои давлат ва бахши хусусӣ, тақсимоти муносиби сармоягузориҳо ва маблағҳои давлатӣ байни онҳо, ташаккули долонҳои роҳи байналмилалӣ, терминалҳои гумрукӣ ба ҳисорб меравад. Аз ҷониби дигар, ИНЛ минтақа ҳамчун системаи иқтисодии он баррасӣ шуда барои ташкили оқилонаи амалиёти логистикӣ дар субъектҳои худудӣ зарур мебошад.

Дар боби дуоми диссертатсия «Вазъи муосири рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон» – ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар вилояти Хатлон, омилҳои таъсирбахш ба рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар минтақа омӯхта шуда, амсиласозии иқтисодию риёзии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа анҷом дода шудааст.

Дар ин боби диссертатсия вазъи муосир, масоили рушди ИНЛ дар вилояти Хатлон дар робита бо тағйирёбии дигар нишондиҳандаҳои иқтисодии вилоят дар солҳои 2012-2020 мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Ба андешаи муаллиф, нақлиёт як соҳаи ташаккулёбанда мебошад, ки на танҳо гардиши молҳо ва ҳамлу нақли мусофиронро таъмин менамояд, балки дар баробари ин, ҳамчун ангезанда барои рушди саноат хизмат мекунад ва талабот ба маҳсулоти технологияҳои баландро дар соҳаҳои гуногуни иқтисодиёт фароҳам меорад.

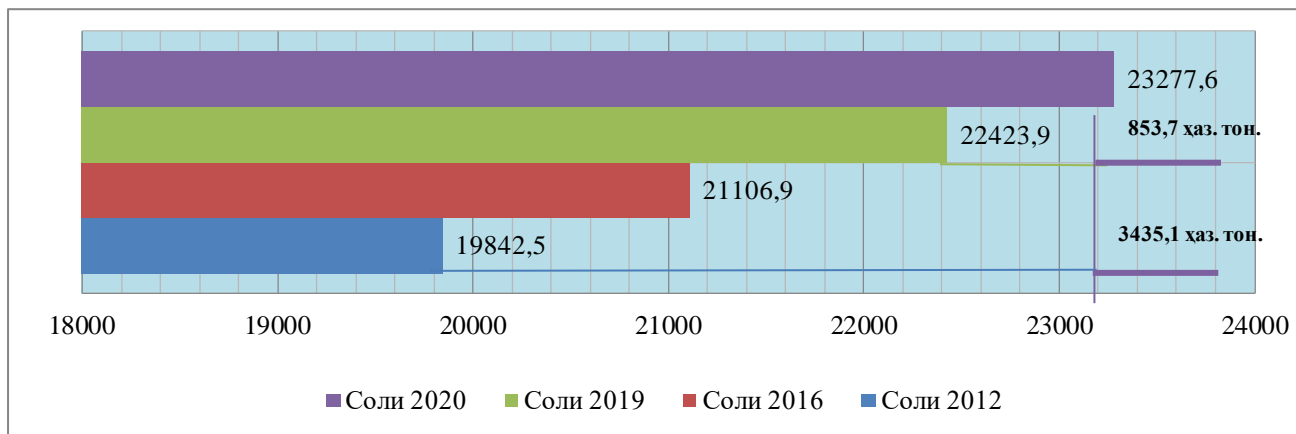
Таҳлили гузаронида нишон дод, ки роҳҳои автомобилгард яке аз унсурҳои муҳими системаи нақлиётӣ буда, имконот ва суръати рушди иҷтимоию иқтисодии қаламрави минтақаи Хатлонро муайян мекунанд. Дар ин минтақа бештари хизматрасониҳои нақлиётӣ тавассути нақлиёти автомобилӣ ба анҷом расонида мешавад. Аз таҳлилҳо бармеояд, ки шумораи нақлиёти автомобилӣ вилояти Хатлон сол аз сол зиёд шуда истодааст (расми 2).

Расми 2. Диаграммаи афзоиши шумораи умумии нақлиёти автомобилӣ дар вилояти Хатлон (Сарчашма: аз ҷониби муаллиф мувофиқи маълумоти омории солҳои 2012-2020-и Сарраёсати Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон тартиб дода шудааст).

Дар соли 2020-ум шумораи нақлиёт нисбат ба соли 2012-ум 130,3 фоизро ташкил мекунад. Шумораи нақлиёти автомобилӣ давлатӣ дар вилоят соли 2020-ум нисбат ба соли 2012-ум 76,4 фоизро, нақлиёти ғайридавлатӣ 133,1 фоизро ташкил дод. Аз шумораи умумии автомобилҳо дар соли 2020-ум, 7425 – ададашро борқаш, 98465 - адад сабукрав, 469 - адад автомобилҳои махсусгардонидашуда, 1687 - ададро автобус ва 2082 адади дигарро ядакҳо ва нимядакҳо ташкил

медихад. Дар вилояти Хатлон ҳаҷми боркашонӣ бо нақлиёти автомобилӣ дар давоми солҳои 2000-2020 – 9 маротиба афзудааст. Дар муқоиса нисбат ба соли 1992 – 7 маротиба, яъне 19461,1 ҳазор тонна кашонидани бор бо нақлиёти автомобилӣ зиёд шудааст. Ҳаҷми ҳамлу нақли бор бо ҳамаи намуди нақлиёт дар вилояти Хатлон дар расми 3 оварда шудааст.

Расми 3. Диаграммаи ҳаҷми боркашонӣ бо ҳамаи намуди нақлиёт дар вилояти Хатлон (Сарчашма: аз ҷониби муаллиф мувофиқи маълумоти омории солҳои 2012-2020-и Сарраёсати Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон тартиб дода шудааст).

Нишондиҳандаҳои омории ҳаҷми боркашонии нақлиёти автомобилӣ шаҳру ноҳияҳои вилоят нишон медиҳад, ки дар давоми солҳои 2012-2020-ум ноҳияҳое, ки бештар молу маҳсулот кашониданд, ин шаҳри Кӯлоб 2611 ҳазор тонна, ш. Бохтар 2252,7 ҳазор тонна, н. Данғара 1882 ҳазор тонна, н. Ҷ. Балхӣ 1724,1 ҳазор тонна, н. Ҷайхун 1576,4 ҳазор тонна, н. Вахш 1538,2 ҳазор тонна мебошанд.

Динамикаи нишондиҳандаҳои ҳаҷми боркашонӣ бо нақлиёти автомобилӣ дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон солҳои 2012-2020 дар ҷадвали 1 оварда шудааст.

Аз таҳлилҳо бармеояд, ки ҳаҷми ҳамлу нақли бор бо нақлиёти автомобилӣ дар вилоят 61,8 Ҷоиз ба минтақа Бохтар ва 38,2 Ҷоиз ба минтақаи Кӯлоб рост меояд. Ба андешаи муаллиф, нақлиёт нақши муҳими иҷтимоӣ иқтисодӣ дорад ва ҷузъи зарурии рушди пешрафтаи ҷомеа мебошад. Дар вилояти Хатлон соли 2020-ум бо ҳамаи намудҳои нақлиёти мусофиркашонӣ 101,3 млн. нафар мусофир кашонида шудааст, ки нисбат ба соли 2019-ум 5,6 Ҷоиз ва соли 2012-ум 2,6 баробар зиёд аст.

Дар диссертатсия рушди унсурҳои ИНЛ омӯхта шудааст. Дар соли 2020-ум, вилоят дорои зиёда аз 22 анбор ва 45 сардхона барои нигоҳ доштани молу маҳсулот мебошад, ки ғунҷоиши онҳо имконият медиҳад 54 Ҷоизи молу маҳсулоти анборшаванда дар вилоят нигоҳ дошта шавад. Ҳоло дар вилояти Хатлон зиёда аз 50 корхона ва муассисаҳои нақлиёти боркашонӣ ва мусофирбарӣ фаъолият мекунанд. Аз ин рӯ, дар диссертатсия таҳлили шумораи нақлиёти автомобилӣ, гашти автомобилҳо ва истифодабарии намудҳои сӯзишворӣ гузаронида шудааст. Дар асоси таҳлилҳои анҷомдодашуда норасоӣ оид ба боркашонӣ, мусофиркашонӣ ва фаъолияти субъектҳои ИНЛ муайян карда шудаанд.

Ҷадвали 1. Динамикаи нишондиҳандаҳои ҳаҷми боркашонии нақлиёти автомобилҳои шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон дар солҳои 2012-2020

Номгӯи шаҳру ноҳияҳо	Бор кашонида шуд, бо ҳисоби (ҳазор тонна)									2020 нисбат ба 2019 %	2020 нисбат ба 2012 %
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
В. Хатлон	17483,1	18062,3	18901,5	19974,7	20777,5	21300,6	21664,3	21942,4	22688,1	103,3	129,7
ш. Бохтар	1110,2	1206,9	1312,4	1466	1508,7	1613,2	1660,8	1900,9	2252,7	118,5	2 бар
н. Кӯшонӣён	861	867	894,2	990,1	1037	1110,5	1110,5	1111,4	1167	105	135,5
н. Вахш	1306,3	1376,2	1434,5	1437,8	1501,4	1515,2	1537,1	1537,3	1538,2	100	117,7
н. Хуросон	360,7	366	374,3	428	485	501,8	501,9	503,9	620	123	171,8
н. Дӯстӣ	349,2	354,5	375,1	387,3	399,3	403,6	405,5	408,2	425	104,1	121,7
н. Қубодиён	380,1	386,2	404,6	456	504,1	506,2	508,7	510,5	520,5	101,9	136,9
н. Ҷ. Балхӣ	1570,5	1586,2	1672,4	1703	1704,4	1709,4	1723,6	1723,6	1724,1	100	109,7
н. А. Ҷомӣ	423,6	459,3	474,2	528	548,5	556,3	556,4	556,4	570,1	102,4	134,5
н. Ҷайхун	1244	1273	1308	1426,9	1501,	1549	1561,2	1561,3	1576,4	100,9	126,7
н. Панҷ	349,8	354,6	369,7	406,9	441,9	447,2	450,8	452,7	460	101,6	131,5
н. Шаҳритуз	633,2	651,3	676,4	687,6	693,9	705,8	707,5	707,9	712,4	100,6	112,5
н. Ёвон	1294,9	1324,4	1339,7	1425,7	1452	1456,3	1466,2	1466,2	1467,6	100,09	113,3
н. Н. Хусрав	135	136,4	140,4	172,4	189,4	189,8	190,6	190,6	190,8	100,1	141,3
ш. Леваконт	650,6	665,5	705,2	740,7	769	785,4	790,5	790,6	802,9	101,5	123,4
ш. Кӯлоб	1801,2	1848	1946,2	2112,6	2255,2	2384,7	2590,2	2594,5	2611	100,6	144,9
н. Муъминобод	380,7	394,1	396	403,4	410,5	420,1	420,5	420,9	476,3	113,1	125,1
н. Восеъ	863,7	870,6	927,6	942,5	946,9	961,1	965,5	966,8	988,6	102,2	114,4
н. Ҷамадонӣ	676,4	712,3	734,2	737,5	747	750,3	750,4	750,4	751	100,07	111,02
н. Фархор	807,3	822,4	881,3	914,2	925,1	941,4	941,5	955	956	100,1	118,4
н. Темурмалик	123,8	138,2	143,7	160,3	161	173,1	173,2	173,4	196,4	113,2	158,6
н. Данғара	1571,8	1575,2	1688,8	1721,4	1848	1765,4	1876,3	1881,8	1882	100,01	119,7
н. Ховалинг	226,9	235,4	237,9	258,4	265	267,3	270,5	271,8	274,9	101,1	121,1
н. Ш. Шохин	220,8	300,4	301	301,2	302,0	203,1	302,3	303,2	303,4	100,06	137,4
н. Балҷувон	59,5	60	64,3	67,6	74,2	79,8	82,1	82,5	100	121,2	168,06
ш. Норак	81,9	98,2	99	99,2	104	105,6	120,5	120,6	120,8	100,1	147,4

Сарчашма: аз ҷониби муаллиф мувофиқи маълумоти омории солҳои 2012-2020-и Сарраёсати Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон тартиб дода шудааст.

Дар асоси тадқиқоти анҷомдодашуда омилҳое, ки ба ташаккул ва рушди соҳаи нақлиёт ва логистика дар минтақа таъсир мерасонанд муайян карда шуданд (расми 4).

Расми 4. Маҷмуи омилҳое, ки ба рушди инфрасохтори минтақавии нақлиётӣ-логистикӣ таъсир мерасонанд (Сарчашма: таҳияи муаллиф).

Ба ақидаи муаллиф ин омилҳо бояд дар раванди пешниҳоди самтҳои рушди ИНЛ ба назар гирифта шаванд ва ҳангоми пешгӯии рушди хизматрасонии нақлиётӣ-логистикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷумла вилояти Хатлон дар асоси усули коррелясионӣ ва таҳлили регрессионӣ бисеромила иҷро карда шаванд.

Дар диссертатсия раванди амсиласозӣ дар асоси интиҳоби омилҳои таъсиррасон ба ҳаҷми боркашонӣ бо иштироки мутахассисони соҳа ва олимони назардошти мувофиқати ақидаи онҳо гузаронида шудааст.

Натиҷаҳои интиҳоби омилҳои таъсиррасон ҳангоми амсиласозии пешгӯии ҳаҷми хизматрасонии нақлиёти боркашонӣ барои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Хатлон дар асоси истифодаи таҳлили корелясионӣ-регрессионӣ бо истифодаи барномаи Microsoft Excel анҷом дода шудааст, ки натиҷаҳои солҳои 2023-2030 дар ҷадвали 2 ва 3 оварда шудааст.

Чадвали 2. Дурнамои пешгӯии ҳаҷми ҳамлу нақли боркашонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Хатлон солҳои 2023-2030 (ҳаз. тонн)

Солҳо	Ҳамагӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон	Дар вилояти Хатлон
2023	99715,80	26852,70
2024	102645,50	28179,25
2025	105575,00	29611,20
2026	108504,90	31148,55
2027	111434,60	32791,30
2028	114364,30	34539,45
2029	117294,00	36393,00
2030	120223,70	38351,95

Сарчашма: ҳисоботҳои муаллиф.

Чадвали 3. Натиҷаҳои амсилаи иқтисодӣ-риёзии ҳаҷми хизматрасонии боркашонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Хатлон

Амсилаи иқтисодӣ-риёзӣ	Омилҳо
<p>1. Ҷумҳурии Тоҷикистон</p> $Y = 2730948,757 + 0,4404 * X_1 - 5,2231 * X_2 + 2,6183 * X_3 - 2,7262 * X_4 - 0,3033 * X_5 - 14501836,26 * X_6 - 5,8111 * X_7 + 221,7720 * X_8$ $R^2 = 0,9799; F_m = 0,0778.$	<p>Y – Боркашонӣ бо ҳамаи намуди нақлиёт, ҳаз. тонн; X₁ – ММД бо нархҳои қорӣ, млн. сомонӣ; X₂ – Харочоти ҳақиқии бюҷети давлатӣ ба соҳаи нақлиёти кишвар, млн. сомонӣ; X₃ – Ҳаҷми маблағгузори қарзии банкҳо ба хоҷагии халқ, млн. сомонӣ (дар охири сол); X₄ – Истеҳсоли маҳсулоти хоҷагии кишлоқ, млн. сомонӣ; X₅ – Истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ млн. сомонӣ; X₆ – Зичии шабакаи роҳ дар ҳудуди ҳар як 100 км. кв., дар ҷумҳурӣ (км); X₇ – Шумораи воситаи нақлиёти автомобилӣ боркаш, адад; X₈ – Шумораи вагонҳои роҳи оҳан дар ҷумҳурӣ, адад.</p>
<p>2. Вилояти Хатлон</p> $Y = 7278,99 + 1,1649 * X_1 + 249,9128 * X_2 + 8,9674 * X_3 - 0,1408 * X_4 - 0,8072 * X_5 + 10305,3262 * X_6 + 1,0781 * X_7$ $R^2 = 0,9858; F_m = 0,0090.$	

Сарчашма: ҳисобҳои муаллиф

Аз чадвали 2 бар меояд, ки дар соли 2030 нисбат ба соли 2023 ҳаҷми боркашонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Хатлон мутаносибан ба 20,5 ва 42,82% зиёд мешавад.

Ҳамин тариқ, қобили қайд аст, ки пешгӯиҳои бадастомада метавонанд аз ҷониби субъектҳои ИНЛ вилояти Хатлон дар соҳаи ҳамлу нақли бор ҳангоми ташаккули амсилаи рушди ИНЛ барои давраи дарозмуддат бо назардошти истифодаи самараноки шабакаҳои нақлиёт ва тавозуни ҷамъбасти алоқаҳои нақлиётӣ-иқтисодӣ дар асоси муайян намудани ҳосили ҷамъи ҳамаи навҳои борҳои интиқолифта гузаронида шавад.

Аз ҷониби дигар дар диссертатсия амсилаи иқтисодию риёзии рушд ва ҷойгиршавии ИНЛ минтақавӣ бо дарназардошти тағйирот дар хизматрасонии нақлиётӣ логистикӣ пешниҳод карда шудааст. Дар амсилаи иқтисодӣ-риёзӣ низоми маҳдудияти тавозуни байни ҳаҷми маҳсулот ва интиқоли он, маҳдудият

ва қобилияти гузарониши камонҳои шабакаи ҳисоби ИНЛ шароити муҳофизати равандҳоро бо дарназардошти истифодаи иқтисодии корхонаҳои нақлиётӣ ва логистикӣ истифода шудааст. Татбиқи намудани амсилаи пешниҳодшуда имконият медиҳад, ки ҷойгиркунии ратсионалӣ ва рушди ИНЛ дар вилояти Хатлон дар оянда амалӣ карда шавад.

Боби сеюми диссертатсия «Мукамалгардонии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон» ном дошта, дар он ташаккули стратегияи рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақавӣ, дастгирии сармоягузорӣ барои рушди он ва самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон таҳия ва муайян карда шудааст.

Муаллиф қайд мекунад, ки стратегияи рушди иқтисодиёти минтақа бо ҳадамоти нақлиётӣ ва логистикӣ зич алоқаманд мебошад. Нақлиёт як звено аст, ки сифат ва самарабахшии таҳвили молҳо аз истеҳсолкунандагон ба истеъмолкунандагон аз он вобаста мебошад.

Ташаккули стратегияи рушди ИНЛ бо назардошти амали шудани Барномаи мақсадноки давлатии рушди комплекси нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2025-ро муаллиф зарур мешуморад. Дар ин равиш муаллиф ташкили терминалҳои боркашониро, таъмини онҳо бо таҷҳизоти боркунию борфурорӣ, инчунин майдончаҳои контейнерӣ, ки аз онҳо интиқоли зиёди борҳои интермодалӣ ва якҷошуда анҷом меёбанд, дар вилояти Хатлон зарур шуморида, рушди ширкатҳои экспедитсионӣ, ки операторони интиқоли мултимодалӣ ва интермодалӣ, ташкили коркарди логистикӣ борҳоро дар ин марказҳо афзалиятнок меҳисобад.

Аз тарафи дигар истифодаи ГЛОНАСС - системаи глобалии навигатсиониро зарур дониста дар он ақида аст, ки татбиқи ин системаи идоракунии ҳамлу нақл имконият медиҳад, ки интиқоли бароҳати мусофирон таъмин шуда, вақти дар истгоҳҳо интизоршавии мусофирон ва ҳаракати воситаи нақлиёт ба истгоҳҳои таъиншуда кам ва анбуҳи мусофирон зиёд карда мешавад.

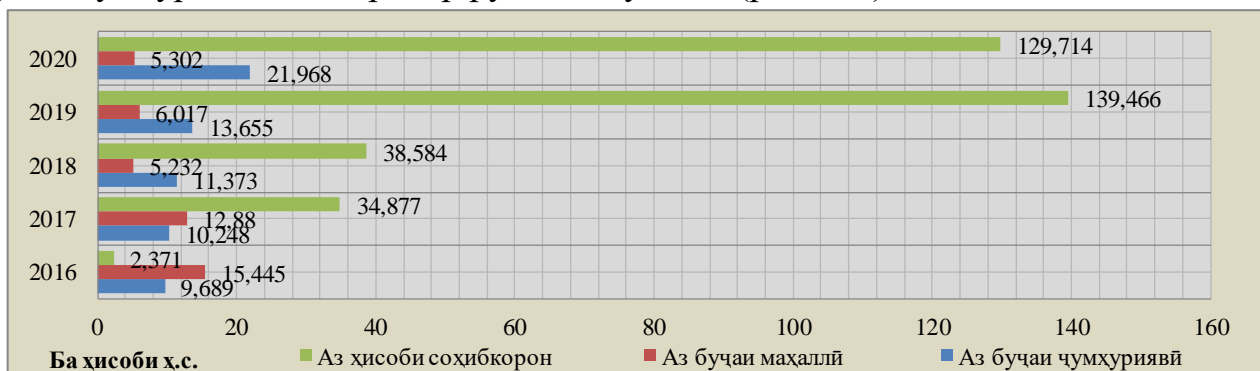
Ба мақсади ҳар чӣ зудтар сохтани шабакаи логистикӣ барои ҷойгиронии анборҳои нигоҳдории маҳсулот истифодаи модулҳои ҳозиразамони васлкунанда ба назар гирифта мешавад. Муаллиф гирифтани коркарди иттилооти фавриро бо ёрии системаи ягонаи иттилоотии мониторинг ва банақшагирии интиқоли содиротӣ, воридотӣ ва транзитӣ дар қаламрави ҷумҳурӣ, аз ҷумла дар ҳудуди долонҳои байналмилалӣ нақлиётӣ дар вилояти Хатлон мубрам ҳисоб мекунад.

Ба ақидаи муаллиф баланд бардоштани самаранокии хизматрасонии нақлиётӣ дар асоси таҳия ва ташаккули стратегияи рушди системаи нақлиётӣ ва логистикӣ дар асоси созмон додани холдинги нақлиётӣ ва логистикӣ имконпазир аст. Инчунин, дар диссертатсия вазифаҳои шубҳаҳои холдинги нақлиётӣ-логистикӣ минтақа муайян ва фаъолияти онҳо, рақобатпазирии холдинг бо дар назардошти истифодаи равандҳои муосири технологӣ ва сармоягузориҳо баҳо дода шудааст.

Дар диссертатсия муаллиф норасоии сармоягузорию дохилӣ ва беруниро мушкилоти асосии инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ меҳисобад. Ба андешаи муаллиф маҳз сармоягузорӣ ба инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар шароити

душвори молиявию иқтисодӣ барои зуд тағйир додани самти рушди иқтисодӣ мусоидат мекунад. Аз ин рӯ, дастгирӣ ва иштироки давлат, ҷалби сармояи хориҷӣ, аз он ҷумла сармояи мустақим ва сармояи хусусӣ дар диссертатсия тадқиқ карда шудааст. Ҳоло дар соҳаи нақлиёти мамлакат 11 лоиҳаи давлатии сармоягузорӣ ба маблағи умумии зиёда аз 8,5 миллиард сомонӣ татбиқ шуда истодааст.

Таҳлили гузаронидашуда нишон дод, ки таъминоти сармоягузорӣ дар рушди инфрасохтори нақлиёти вилояти Хатлон аз ҳисоби соҳибкорон соли 2020 нисбат ба чор соли гузашта 54,7 баробар, аз ҳисоби буҷаи маҳаллӣ 34,3 фоиз ва аз ҳисоби буҷаи ҷумҳуриявӣ 2,2 баробар рушд намудааст (расми 5).

Расми 5. Нишондиҳандаҳои ҳаҷми сармоягузорӣ дар вилояти Хатлон дар солҳои 2016-2020 (Сарчашма: аз ҷониби муаллиф пешниҳод шудааст).

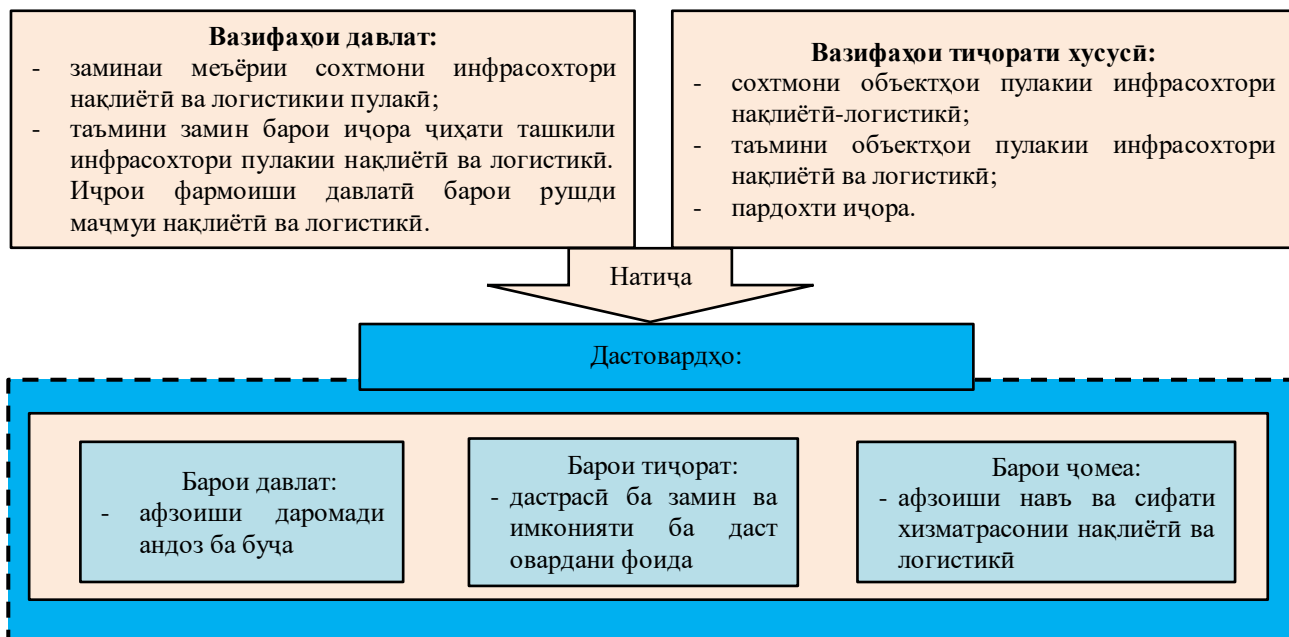
Ба ақидаи муаллиф рушди ИНЛ вилояти Хатлон ба сармоягузорони дохилӣ ва хориҷӣ ниёз дорад. Барои ҳарчи кам шудани хароҷоти нақлиётӣ ва табдил додани минтақаи вилояти Хатлон ба як қисми ҷудонашавандаи долони транзитии байналмилалӣ нақлиётӣ дар минтақа, рушди ИНЛ роҳи оҳани вилояти Хатлон яке аз роҳҳои беҳтар барои ҳалли ин масъала буда, рушди он ба раванди амалӣ намудани Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон то соли 2030 мусоидат намуда, дар таъмини рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии вилояти Хатлон нақши сазовор мегузорад.

Дар диссертатсия ташаккули қонуниятҳои рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ бо дарназардошти таъсири механизми бозор, ҷолибияти сармоягузорию лоиҳаҳои инфрасохторӣ баррасӣ карда шуда, самтҳои афзалиятноки рушди ИНЛ вилояти Хатлон пешниҳод карда шудааст (расми 6).

1. Ҷорӣ намудани механизмҳои шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ дар системаи нақлиётӣ ва логистикӣ;
2. Ҳифзи манфиатҳои экологии ҷомеа дар рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ;
3. Ҳалли мушкилоти таваққуфгоҳ ва сарбории ҳаракати автомобилҳо дар шаҳрҳои калон;
4. Ҷорӣ намудани системаи интеллектуалии идоракунии комплекси нақлиётӣ-логистикӣ.

Расми 6. - Самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа (Сарчашма: таҳияи муаллиф).

Дар раванди амалӣ намудани самтҳои афзалиятноки рушди ИНЛ минтақа истифодаи механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусиро муаллиф зарур мешуморад (расми 7).

Расми 7. Нақшаи шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ дар рушди инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ (Сарчашма: таҳияи муаллиф)

Дар диссертатсия муаллиф таъкид мекунад, ки дар рушди ИНЛ муқаррар намудани меъёрҳои олии экологии воситаҳои нақлиёт нақши муҳим дошта, ба коҳиш додани ҳаҷми партовҳои зараровар ба атмосфера ва беҳтар кардани сифати муҳити атроф мусоидат менамояд. Инчунин дар диссертатсия ҳалли мушкилоти таваккуфгоҳ ва серҳаракатии автомобилҳо, ҷорӣ намудани системаи интеллектуалии идоракунӣ маҷмааи нақлиётӣ ва логистикӣ (СИИМНЛ), автоматикунонии идоракунӣ баррасӣ гардидааст, ки фаъолияти нақлиётро ҷамъиятиро танзим ва ҳамоҳанг месозад.

Дар диссертатсия ҷорӣ намудани системаи интеллектуалӣ ба раванди идоракунӣ комплекси нақлиётӣ-логистикӣ дар асоси таҳияи платформаи ҳамгирошудаи иттилоотӣ барои ҳамлу нақли мултимодалий пешбинӣ шудааст. Натиҷаи баҳодиҳии самаранокии ҷори намудани СИИМНЛ дар вилояти Хатлон дар ҷадвали 4 оварда шудааст.

Ҷадвали 4. Нишондиҳандаҳои асосии самаранокии системаи интеллектуалии идоракунӣ нақлиёт

Нишондиҳандаҳо	Тағйирёбии ҳадафҳо
Кам кардани ҳодисаҳои вайроншавии қоидаҳои ҳаракат дар роҳ, миқдори фалокат, ҳалокат ва зарардидагон дар минтақа	30-35%
Баланд бардоштани иқтидори гузарониши шабакаи роҳҳо	20-30%
Кам кардани хӯрдашавии роҳҳо	15-20%
Кам кардани сарфи сӯзишворӣ ва равшанҳои молиданӣ	15-20%
Кам кардани қонунвайронкуниҳои маъмурӣ ва ҷиноятӣ	20-25%
Баланд бардоштани суръати миёнаи ҳаракат дар роҳҳо	10-15%

Сарчашма: таҳияи муаллиф дар асоси омӯзиши таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ оид ба истифодаи системаи интеллектуалии идоракунӣ комплекси нақлиётӣ-логистикӣ.

Ба ақидаи муаллиф ҳадафи чорӣ намудани системаҳои интеллектуалии идоракунии комплекси нақлиётӣ-логистикӣ баланд бардоштани самаранокии нақлиёти интермодалӣ, ҳосилнокӣ ва сифати хизматрасонӣ, зиёд кардани ҳаракат ва кам кардани истеъмоли энергия ва зарари экологӣ мебошад.

Вилояти Хатлон дорои иқтидори калони транзитӣ байни минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва берун аз он мебошад. Аз ин лиҳоз, дар амал татбиқ намудани самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ, метавонанд имкониятҳои транзитии минтақа ва кишварро беҳтар намуда, дар афзоиши ҳиссаи мамлакат дар хизматрасонии минтақавию байналмилалӣ нақлиётӣ, инчунин ба раванди амалӣ намудани стратегияи миллии рушди Тоҷикистон то соли 2030 мусоидат намояд.

ХУЛОСА

1. Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия

1. Дар диссертатсия асосҳои назариявӣ-методии фаъолият ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа бо дарназардошти нақши он дар шароити иқтисоди бозорӣ аниқ карда шудааст. Инчунин, равишҳои методологӣ оид ба рушди самтҳои афзалиятнок, шаклҳо ва усулҳои тараққиёт, баланд бардоштани истифодабарии самаранокии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар шароити иқтисодии бозорӣ дида баромада шудааст [2-М, 3-М, 4-М].

2. Муаллиф ташаккул ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақаро самти муҳимтарини рушди иқтисодӣ ҳисобида, аз рӯи натиҷаи тадқиқи ҳамаҷониба хусусиятҳо ва мушкилоти рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар шароити иқтисоди бозорӣ, ки мавқеи инфрасохторро дар шароити муосир дар бар мегиранд, муайян кардааст [8-М].

3. Вусъатёбии иқтидори инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ аз сатҳи ба даст овардашудаи рушди хизматрасонии нақлиётӣ вобастагӣ дорад, ки барои самаранок истифода намудани имкониятҳо дар рушди минтақаҳо мусоидат мекунад. Аз ин рӯ, дар диссертатсия омӯзиши асосҳои методии фаъолият ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа ба роҳ монда шуда, барои ҳалли мушкилоти рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа дар шароити иқтисоди бозорӣ диққати махсус дода шудааст [2-М, 3-М].

4. Дар асоси таҳлил ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар вилояти Хатлон ва камбудиҳои ҷойдошта баҳо дода шудааст. Муаллиф чунин меҳисобад, ки иқтидори захиравӣ, бузургӣ, арзиш ва сатҳи техникӣ воситаҳои асосӣ ва гардон, шумора ва дараҷаи таҳассуси кормандон, захираҳои молиявӣ ва иттилоотӣ имкон медиҳанд, ки гузариши самаранок ба иқтисодии инноватсионӣ, ноил шудан ба мақсадҳои стратегӣ имконпазир гардад. Ҳамзамон самтҳои соҳаи нақлиёт дар асоси баланд бардоштани рақобатпазирии корхонаҳо, сатҳи инноватсионӣ, техникӣ ва технологияи хизматрасонии нақлиётӣ ва самаранокии фаъолият дар шароити ҳудудҳои гуногун, пешниҳод шудааст [1-М, 9-М, 10-М, 17-М].

5. Мавқеи муҳим дар диссертатсия ба таҳқиқ ва арзёбии шароити рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ, дар заминаи омӯзиши ҳамаҷонибаи таъсири

омилҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, техникӣ, технологӣ, маркетингӣ, инноватсионӣ, молиявӣ ва дигар омилҳо ҷиҳати баланд бардоштани рақобатпазирӣ, дода шудааст. Инчунин омилҳои таъсирбахш ба рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар минтақа муайян карда шудааст [2-М, 11-М].

6. Дар диссертатсия амсилаи иқтисодию риёзии рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақавӣ пешниҳод карда шудааст. Амсилаи иқтисодию риёзии дурнамои рушди ҳаҷми боркашонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Хатлон то соли 2030 бо дарназардошти таъсири омилҳо сохта шудааст. Дар баробари ин, ба амсиласозии иқтисодӣ-риёзӣ бо дарназардошти истифодаи иқтидори корхонаҳои нақлиётӣ ва логистикӣ дар вилояти Хатлон диққати махсус дода шудааст [12-М, 15-М].

2. Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо

1. Дар диссертатсия тавсияҳо оид ба асосноккунии стратегияи рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақавӣ ба роҳ монда шудааст. Амалӣ намудани ин стратегия имконият медиҳад, ки нақши инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар таъмини рушди иқтисодиёти вилояти Хатлон мавқеи асосиро ишғол намуда, барои беҳдошти муносибатҳои нақлиётӣ ва истифодаи механизмҳои логистикӣ имконият пайдо шуда, потенциали содироти кишвар, истифодаи анборҳо, долонҳои нақлиётӣ дуруст ба роҳ монда шавад [6-М].

2. Таъмини рушди устувории иҷтимоию иқтисодии кишвар ва мутобиқшавии он ба муносибатҳои бозорӣ аз бисёр ҷиҳат аз ҳолати комплекси нақлиётӣ-логистикӣ ва инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ он вобаста аст. Дар ин рост, нақши сармоягузорӣ дар лоиҳаҳои инфрасохтори кишвар, аз ҷумла дар робита бо таъсиси субъектҳои нав дар Ҷумҳурии Тоҷикистон – вилояти Хатлон ба таври назаррас меафзояд. Бо дарназардошти хусусиятҳои хоси кишвар ва тамоюлҳои муносири рушди иқтисоди Ҷумҳурии Тоҷикистон истифодаи равишҳои навро дар таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои инвеститсионӣ дар рушди инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ талаб мекунад. Аз ин лиҳоз, дар диссертатсия дастгирии сармоягузорӣ барои рушди он дар шароити имрӯзаи вилояти Хатлон пешниҳод қайд гардида, тақмили механизми истифодаи самараноки иқтидорҳои мавҷуда пешниҳод шудааст, ки рақобатпазирии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар шароити бозор бо дарназардошти мушаххасоти меъёрҳои самаранокии корхонаҳои нақлиётӣ таъмин менамояд [13-М].

3. Дар диссертатсия барои тақмили механизми истифодаи самараноки иқтидори инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ, таъмини рақобатпазирии онҳо дар шароити бозор тавсияҳо пешниҳод карда шудааст. Вобаста ба ин, истифодаи нишондиҳандаи маҷмуии самаранокии иқтидори инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ бо дарназардошти самти мақсадноки онҳо барои баланд бардоштани суръати афзоиш ва истифодаи самараноки захираҳо бо мақсади таъмини раванди хизматрасониҳои нақлиётӣ ба истеъмолкунандагони дохилӣ ва субъектҳои фаъолияти иқтисодии байналмилалӣ тавсия дода шудааст. Дар ин замина, пешниҳодҳо барои баланд бардоштани самаранокии фаъолияти корхонаҳои нақлиётию логистикӣ бо мақсади ҳадди аксар расонидани арзиши натиҷаҳои ҷараёни хизматрасониҳои нақлиётӣ, инчунин кам кардани хароҷот барои

истифодаи самараноки инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ва чузъу томҳои он дар шароити муосир такмил дода шудаанд [18-М].

4. Дар асоси муайян намудани равишҳои мавҷудаи назариявӣ, методологӣ ва амалӣ оид ба баҳодиҳии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар диссертатсия самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ вилояти Хатлон то давраи соли 2030 муайян карда шудааст, ки он самтҳои зеринро дар бар мегирад: 1) ҷорӣ намудани механизмҳои шарикӣ давлат ва баҳши хусусӣ дар системаи нақлиётӣ ва логистикӣ; 2) ҳифзи манфиатҳои экологии ҷомеа дар рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ; 3) ҳалли мушкилоти таваққуфгоҳ ва муносибгардонии шиддатнокии ҳаракати автомобилҳо дар шаҳрҳои калон; 4) ҷорӣ намудани системаи интеллектуалии идоракунии комплекси нақлиётӣ-логистикӣ. Ҷорӣ намудани системаи интеллектуалии идоракунии комплекси нақлиётӣ-логистикӣ дар сохтори инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ҷойгоҳи марказиро ишғол мекунад ва таҳти назорати мақомоти ҳудудӣ буда, фаъолияти нақлиёти ҷамъиятиро муайян мекунад, инчунин нақлиёти боркашро танзим ва ҳамоҳанг месозад [14-М, 19-М].

5. Дар диссертатсия қайд шудааст, ки самаранокии инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикиро ташкилот ва идоракунии оқилонаи он муайян мекунад. Системаҳои интеллектуалии идоракунии комплекси нақлиётӣ ва логистикӣ метавонанд самаранокии идоракунӣ, баҳисобгирӣ ва технологияи хизматрасонии нақлиётӣ ва логистикиро баланд бардоранд. Муаллиф се намуди системаҳои идоракунии интеллектуалиро барои инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикиро ҷудо намудааст: 1) Системаи интеллектуалии пойгоҳӣ, ки барои ҳамгирии равандҳои иттилоотии марбут ба ҳамлу нақли маҳсулот истифода мешавад. Рушди ин система такмили модулҳо ва интерфейси дохилии системаи иттилоотии шӯбаи гумрук ва ширкатҳои нақлиётиро дар бар мегирад; 2) Системаи идоракунии ғаврии интеллектуалии ҳамлу нақл. Вазифаи асосии он ин мубодилаи мустақими иттилоот байни таҳвилгарон, интиқолдиҳандагон ва мақомоти танзимкунандаи сохтори Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Ҳадафи ин система ҷамъоварӣ ва пешниҳоди маълумоти мувофиқ барои корбарон дар бораи интиқолдиҳандагон, ҷадвали кории онҳо, имкониятҳо ва ғайра мебошад; 3) Системаи иттилоотии парки сайёр ва контейнерӣ. Он барои ҷамъ кардани маълумот дар бораи таркиби ҳаракаткунанда ва контейнерҳои нақлиёти роҳи оҳан, инчунин барои нигоҳ доштан ва ба истифодабарандагон расонидани маълумот истифода мешавад [14-М].

6. Дар диссертатсия қайд шудааст, ки дар натиҷаи татбиқи платформаи ҳамгиросудани иттилоотӣ барои ҳамлу нақли мултимодалӣ имконият медиҳад, ки сода кардани равандҳои тиҷоратии корхонаҳои нақлиётӣ ва логистикӣ дар минтақа тавассути истифодаи технологияҳои муосири иттилоотӣ; баланд бардоштани суръати ҳамлу нақли бор, тавассути таҳияи занҷирҳои оптималии нақлиёт, сатҳи интиқол, ҷолибият ва рақобатпазирии иншооти инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ ба даст ояд.

Ҳамин тариқ, рушди инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ ба тариқи маҷмӯӣ дар якҷанд самт пеш бурдани фаъолияти техникӣ-иқтисодӣ, истеҳсолӣ-

иктисодӣ ва молиявию тичорати ро дар бар мегирад. Аз ин рӯ, истифодаи муносибати комплексӣ барои таҳияи стратегияи рушди корхонаҳои нақлиётӣ ва логистикӣ бо дарназардошти ҳадафҳо ва вазифаҳои дар назди онҳо гузошташуда имкон медиҳад, ки сатҳи ҳосилнокии меҳнати онҳо баланд бардошта шавад, дар бозори рақобат фаъолияти худро таъмин намоянд ва рушди ояндаи иқтисодӣ идома ёбад [14-М].

7. Дар диссертатсия собит гардидааст, ки муайян намудани самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ва унсурҳои таркибии он, инчунин бо дарназардошти таъсири омилҳои афзоиши рақобатпазирӣ дар давраи баррасишаванда ва дарозмуддат имкон медиҳанд, ки сохторҳои нақлиётӣ иҷрои Стратегияи миллии рушдро то соли 2030 дар вилояти Хатлон таъмин кунанд [14-М].

Дар маҷмӯъ баланд бардоштани самаранокии истифодабарии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ, дар он сурат таъмин мегардад, ки он на танҳо нишондиҳандаҳои миқдорӣ, балки сатҳи истифодаи иқтисодии захиравиро ба даст оварда, рушди онҳоро дар давраҳои гуногуни тамоюлҳо, сатҳи ташаккул ва истифодаи самаранокии фондҳои асосӣ ва гардонро муайян намуда, инчунин захираҳои меҳнати корхонаҳои нақлиётӣ-логистикӣ дар шароити вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳрҳо ва ноҳияҳои он ба даст оварда мешавад.

Ҳамин тавр, чунин хулоса кардан мумкин аст, ки рушд ва истифодаи самаранокии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ба рушди иқтисодӣ, ба воситаи ташкили ҷойҳои нави корӣ ва инчунин ба баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳолии вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат менамояд.

ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРЁФТИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ (бо забони асл):

А) Мақолаҳои, ки дар нашрияҳои тақризишавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудаанд:

[1-М]. *Ашуров, Н.А.* Баҳодиҳии ҳолати ҳозира ва тамоюли рушди боркашонӣ дар вилояти Хатлон [Матн] / Н.А. Ашуров, Р.К. Раҷабов, М.Х. Холназаров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2019. – 1/3(65). – С. 282-288. – ISSN 2663-5534.

[2-М]. *Ашуров, Н.А.* Омилҳои таъсирбахш ба самаранокии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар минтақа [Матн] / Н.А. Ашуров, Р.К. Раҷабов, М.Х. Холназаров // Паёми ДТТ ба номи академик М.С. Осимӣ. – 2019. – №2(46). – С. 56-63. – ISSN 2520-2235.

[3-М]. *Ашуров, Н.А.* Асосҳои назариявӣ, моҳият ва аҳамияти логистикаи нақлиётӣ дар иқтисодиёт [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2020. – 1/4(80). Қисми 2. – С. 221-226. – ISSN 2663-5534.

[4-М]. *Ашуров, Н.А.* Асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқи иқтисоди минтақа [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2020. – №9. – С. 243-249. – ISSN 2413-5151.

[5-М]. *Ашуров, Н.А.* Таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ оид ба рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2020. – №10. Қисми 2. – С. 46-52. – ISSN 2413-5151.

[6-М]. *Ашуров, Н.А.* Ташаккули стратегияи рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақавӣ [Матн] / Н.А. Ашуров // Гузоришҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. – 2020. – №3 (011). – С. 94-100. – ISSN 2076-2569.

[7-М]. *Ашуров, Н.А.* Транспортно-логистическая инфраструктура – основа развития внешнеэкономической деятельности региона [Матн] / Н.А. Ашуров, М.Х. Холназаров // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, шӯъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ. – 2020. – №4(261). – С. 112-115. – ISSN 2076-2569.

[8-М]. *Ашуров, Н.А.* Инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ: меъёрҳои баҳогузорӣ, мушкилот ва дурнамо барои рушд [Матн] / Н.А. Ашуров // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. – 2021. – №1 (262). – С. 114-117. – ISSN 2076-2569.

[9-М]. *Ашуров, Н.А.* Таҳлили ҳолат ва рушди роҳҳои автомобилгард ва нақлиёти автомобилӣ дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2021. – №1-3(89). – С. 213-220. – ISSN 2663-5534.

[10-М]. *Ашуров, Н.А.* Таҳлили ҳамлу нақли мусофирбарӣ ва боркашонӣ дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми ДМТ. – 2021. – №4. – С. 117-129. – ISSN 2413-5151.

[11-М]. *Ашуров, Н.А.* Омилҳои таъсирбахш ба рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар минтақа [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2021. – №3. Қисми 2. – С. 54-61. – ISSN 2413-5151.

[12-М]. *Раҷабов, Р.К. Ашуров, Н.А.* Коркарди амсилаи иқтисодӣ-риёзии рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар минтақа [Матн] / Р.К. Раҷабов, Н.А. Ашуров // Паёми ДТТ ба номи академик М.С. Осимӣ. – 2021. – №3(55). – С. 94-99. – ISSN 2520-2235.

[13-М]. *Ашуров, Н.А.* Инвестиционное обеспечение развития региональной транспортно-логистической инфраструктуры [Текст] / Н.А. Ашуров // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. – 2021. – №2 (263). – С. 79-85. – ISSN 2076-2569.

[14-М]. *Ашуров, Н.А.* Самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2021 – №1/2(86). – С. 200-208. – ISSN 2663-5534.

[15-М]. *Раҷабов, Р.К. Ашуров Н.А.* Экономико-математическое моделирование развития и размещения транспортно-логистической инфраструктуры [Текст] / Р.К. Раҷабов, Н.А. Ашуров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2021 – №1/4 (92). – С. 216-222. – ISSN 2663-5534.

[16-М]. *Ашуров, Н.А.* Ташаккул ва рушди корхонаҳои нақлиётӣ, заминаи бозьтимоди саноатикунории мамлакат [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2022 – №1/1(95). – С. 235-240. – ISSN 2663-5534.

Б) Мақолаҳое, ки дар дигар нашрияҳо ба таъби расидаанд:

[17-М]. *Ашуров, Н.А.* Баҳодиҳии ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар вилояти Хатлон [Матн] / Н.А. Ашуров / Материалы

международной научно-практической конференции, МЭиВРРТ Институт энергетики Таджикистан. – Кушониён, 2019. С. 513-518.

[18-М]. *Раҷабов, Р.К. Ашуров Н.А.*, Такмили инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣи вилояти Хатлон дар шароити муосир [Матн] / Р.К. Раҷабов, Н.А. Ашуров / Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ «Илмҳои техники ва таҳсилоти муҳандисӣ барои рушди устувор». Қисми 1, ДТТ ба номи академик М.С. Осимӣ. – Душанбе, 2021. С. 96-100.

[19-М]. *Раҷабов, Р.К. Ашуров Н.А.*, Самтҳои асосии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣи вилояти Хатлон [Матн] / Р.К. Раҷабов, Н.А. Ашуров / Маводи конференсияи Ҷумҳуриявии VII илмӣ-амалӣ таҳти унвони «Илм–асоси рушди иноватсия» ДТТ ба номи академик М.С. Осимӣ. – Душанбе, 2022. С. 320-323.

[20-М]. *Ашуров Н.А.* Инфрасохтори логистикӣ ва манфиати он [Матн] / *Н.А. Ашуров* / Нашрияти Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон. – №10 (3369), 8.02.2022. – С. 3.

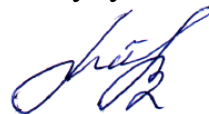
**БОХТАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ НОСИРА ХУСРАВА**

УДК: 338.47+338.49.656 (575.3)

ББК: 65.9 (2) 37 (2 тоджик)

А - 98

Бо ҳуқуқи дастнавис

АШУРОВ НОСИР АМОНКУЛОВИЧ

**РАЗВИТИЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ ТРАНСПОРТНО-ЛОГИСТИЧЕСКОЙ
ИНФРАСТРУКТУРЫ**

(на основе материалов Хатлонской области Республики Таджикистан)

АВТОРЕФЕРАТ

на соискание ученой степени кандидата экономических наук

по специальности 08.00.04 – Отраслевая экономика

(08.00.04.04 – экономика транспорта)

БОХТАР-2022

Работа выполнена на кафедре автомобильного транспорта Бохтарского государственного университета имени Носира Хусрава.

Научный руководитель: **Раджабов Раджаб Кучакович,**
доктор экономических наук, профессор
Таджикского государственного университета
коммерции

Официальные оппоненты: **Самандаров Искандар Хусейнович,**
доктор экономических наук, профессор,
проректор Таджикского аграрного
университета имени Ш. Шохтемур

Бегмуродов Сангинмурод Шамсидинович,
кандидат экономических наук, дотсент
заведующий кафедрой инвестиционного
менеджмента и маркетинга Таджикского
технологического университета

Ведущая организация Институт экономики и демографии
национальной Академии наука
Таджикистана

Защита диссертации состоится 28 декабря 2022 г. в 14⁰⁰ часов на заседании диссертационного совета **6Д.КОА-015** при Таджикском техническом университете имени академика М.С. Осими по адресу: 734042, г. Душанбе, проспект академиков Раджабовых, 10.

С диссертацией и авторефератом можно ознакомиться на официальном сайте ТТУ имени академика М.С. Осими (<http://www.ttu.tj>) и в библиотеке университета по адресу 734042, г. Душанбе, проспект академиков Раджабовых, 10.

Автореферат разослан 28 октября 2022 года.

Ученый секретарь
диссертационного совета,
кандидат экономических наук, доцент

Ашурзода А.Н.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. Транспортно-логистическая инфраструктура обеспечивает бесперебойную деятельность импорта и экспорта в стране, перевозки внутри нее, тем самым влияя на экономику страны. В этой связи с Основателем мира и национального единства – Лидером нации, Президентом Республики Таджикистан Эмомали Рахмоном в послании Маджлиси Оли Республики Таджикистан от 23 апреля 2014 года было подчеркнуто, что: «...организация и развитие транспортно-логистических центров как неотъемлемой части региональной транспортной инфраструктуры может улучшить транзитные возможности страны и способствовать увеличению доли страны в региональных и международных транспортных услугах, что обеспечивает одновременно новые рабочие места и является источником дополнительных доходов бюджета и экономического развития»⁴.

Транспорт является важной частью инфраструктуры региона, и от эффективной работы автомобильного транспорта также зависит эффективная работа всех предприятий региона, а также их социальное положение. Автомобильный транспорт является развивающейся отраслью, которая не только обеспечивает перемещение грузов и пассажиров, но и служит катализатором развития промышленности и сельского хозяйства, обеспечивает спрос на высокотехнологичную продукцию в различных отраслях экономики. Также автомобильный транспорт играет ключевую роль в структуре страны, что требует развития сети дорог и сооружений, соединяющих все регионы страны.

Особенности географического положения республики позволяют осуществлять транзит товаров и услуг между Китайской Народной Республикой, странами Центральной и Южной Азии и Ближнего Востока. 26 апреля 2019 года на Втором Форуме международного сотрудничества «Один пояс – один путь» в Пекине (КНР) в целях реализации «Национальной стратегии развития Республики Таджикистан на период до 2030 года» и целей устойчивого развития, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон отметил, что «страны Центральной Азии, в том числе и Таджикистан не имеют выхода к морю. В этом контексте мы уделяем особое внимание разработке и реализации совместного регионального инфраструктурного проекта. В этой связи мы заинтересованы в реализации проектов строительства автомобильных дорог Китай-Таджикистан-Узбекистан и Китай-Таджикистан-Афганистан. Нашей целью при реализации этих проектов является создание транзитно-транспортных коридоров в направлении морских портов Южной и Восточной Азии»⁵.

Решение вопросов социально-экономического развития Республики Таджикистан, в том числе Хатлонской области требует совершенствования управления отраслями народного хозяйства, в том числе автомобильным транспортом. Объем его транспортного обслуживания зависит от состояния

---

⁴ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҚТ аз 23.04.2014. <http://www.president.tj>.

⁵ Суханронии Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар форуми дуҷуми хамкории байналмилалӣ «Як камарбанд – як роҳ», Чин, 26 апрели соли 2019 «Таҳкими муносибатҳои дӯстона тақозои замон аст» // Ҷумҳурият, Душанбе, 29 апрели соли 2019. №81 (23 684).

экономики страны и региона. Несмотря на это транспорт повышает уровень экономической деятельности, расширяет масштабы производства, укрепляет связи между производителями и потребителями.

Изучение существующих транспортных инфраструктур Республики Таджикистан, в том числе Хатлонской области показывает, что эти инфраструктуры технически недостаточно развиты и не предоставляют качественные услуги, отвечающие потребностям потребителей. Логистическим терминалам не хватает современного оборудования, а система управления движением внутри и вне городов, области находится на низком уровне. Пробки на дорогах в городах, районах и областях наблюдаются из-за отсутствия парковочных мест, чрезмерный выброс выхлопных газов в городах может оказывать негативное влияние на окружающую среду. Все это стало причиной появления проблем в оказании услуг, которые предоставляются при перевозках, сортировке, погрузке, разгрузке и дистрибуции грузов, таможенном оформлении и техническом обслуживании транспортных средств.

Транспортно-логистическая инфраструктура (ТЛИ) и ее основные элементы влияют на функционирование и развитие экономики региона. Исходя из этого улучшение ТЛИ становится первоочередной задачей, так как способствует повышению конкурентоспособности региона и позволяет создавать условия для повышения уровня и качества жизни населения.

В таких условиях большую роль играет развитие существующих методов и использование эффективных методов, научно обоснованные разработки комплекса транспортно-логистических услуг для стратегии организации центров в Таджикистане, объединённых централизованным управлением. В связи с этим в Послании Президента Республики Таджикистан - (22.12.2017г.) подчеркивается, что «...благоустройство, обновление и содержание внутригородских, межрайонных и городских и сельских дорог является обязанностью исполнительных органов государственной власти областей, городов и районов, и работа в этой области должна быть усилена. В связи с этим Министерству транспорта совместно с другими структурами и органами власти поручается разработать соответствующие проекты по организации приграничных терминалов и логистических центров, транспортных коридоров, отвечающих международным стандартам и реализовать их с привлечением отечественной и иностранной инвестиции». Из данного поручения следует, что Правительство Республики Таджикистан уделяет особое внимание разработке и реализации подобных проектов по развитию транспортно-логистической инфраструктуры страны и ее регионов. Транспортно-логистическая инфраструктура играет большую роль и имеет важное значение в формировании транспортной системы региона. Развитие и совершенствование ТЛИ дает мощный импульс для реализации «Национальной стратегии развития Республики Таджикистан до 2030 года», вносит весомый вклад в обеспечении экономического развития и способствует повышению уровня жизни населения республики.

Степень научной разработанности темы. Изучение транспортно-логистической системы в настоящее время имеет растущую тенденцию, и развитием этой системы в регионах занимаются специалисты различных областей. Решению теоретических вопросов и организации транспортной

инфраструктуры посвятили свои работы многие отечественные и зарубежные авторы, в том числе: Б.И. Алибеков, И.Д. Афанасенко, В.Г.Афанасьева, В.И. Бережной, Е.В. Бережная, В.В. Борисов, В.И. Бураков, Е.М. Букинская, А.М. Гаджинский, А.Л. Носов, А.Г. Гранберг, В.С. Колодин, А.И. Семененко, С.А. Умаров, М.П. Улицкий и др. Среди отечественных исследователей следует отметить научные работы П.Х. Азимова, И.А. Амонуллоева, М.М. Алибаевой, Д.Ю. Урокова, О. Бабаева, К.О. Бабаева, Б.Т. Камолиддинова, А.Х. Катаева, Р.К. Рахимова, Л.Х. Саидмурадзода, А. Рауфи, О.К. Сангинова, Н.К. Каюмова, Т.Н. Назарова, Ф.М. Хамроева, Х.Х. Хабибуллоева, У.Д. Джалилова, А.С. Фохакова, П.Д. Ходжаева, Р.К. Раджабова и других.

Вместе с тем, высоко оценивая роль и место перечисленных ученых, а также полученные ими научные результаты, следует отметить, что в результате изучения проблемы исследования выяснилось, что на этом направлении остается много нерешенных вопросов. Незученные вопросы в направлении транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области также оказали влияние на развитие транспортно-логистической отрасли. Многие аспекты проблемы не изучены и требуют комплексного исследования. Также необходимо уделить внимание организации транспортно-логистической инфраструктуры, выявлению проблем, путей увеличения региональных ресурсов и практических рекомендаций по повышению ее конкурентоспособности в современных условиях. Все вышеперечисленное определяет актуальность выбора темы исследования.

Связь исследования с программами (проектами) и научными темами. Тема диссертации посвящена приоритетным направлениям развития экономических наук в республике, в том числе вопросам совершенствования управления ТЛИ региона. Также связана с “Национальной стратегией развития Республики Таджикистан на период до 2030 года”, утвержденной постановлением Правительства Республики Таджикистан №392 от 1 октября 2016 года, постановлением Правительства Республики Таджикистан о приоритетных направлениях научных и научно-технических исследований в Республике Таджикистан на 2021-2025 годы, №503 от 26 сентября 2020 года и “Государственной целевой программой развития транспортного комплекса Республики Таджикистан до 2025 года”, утвержденной постановлением Правительства Республики Таджикистан, №165 от 1 апреля 2011 г., где рассмотрены вопросы повышения уровня и качества транспортно-логистических услуг в республике и ее регионах, в том числе в Хатлонской области на основе анализов, углубленных прогнозных выводов и программы развития всех составляющих транспортного комплекса Республики Таджикистан, учитывая его первостепенное значение по отношению с другими реальными секторами экономики республики.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ

Целью диссертации являются теоретико-методическое обоснование формирования и развития региональной транспортно-логистической инфраструктуры, оценка приоритетных направлений и тенденций ее развития в современных условиях.

Задачи исследования. Для достижения этих целей были поставлены следующие задачи:

- исследование теоретических основ транспортно-логистической инфраструктуры и ее место в развитии региона;
- изучение методических основ деятельности и развития, особенностей и проблем ТЛИ региона в условиях рыночных отношений;
- анализ состояния и развития транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области, изучение факторов, влияющих на ее развитие и расположение в регионе;
- экономико-математическое моделирование объемов грузоперевозки, развития и размещения региональной транспортно-логистической инфраструктуры;
- формирование стратегии транспортно-логистической инфраструктуры региона и инвестиционной поддержки ее развития;
- обоснование и представление приоритетных направлений развития ТЛИ Хатлонской области.

Объект исследования. Транспортно-логистический комплекс Хатлонской области.

Предмет исследования. Организационно-экономические отношения, протекающие при формировании и развитии транспортно-логистической инфраструктуры региона, пути совершенствования управления транспортной системой Хатлонской области.

Гипотеза исследования. В качестве гипотезы исследования предлагается представление о роли повышения уровня и качества региональных транспортно-логистических услуг в обеспечении конкурентоспособности ТЛИ на рынке этих услуг. Именно реализация комплекса необходимых мер по развитию ТЛИ региона в числе прочих факторов может способствовать реализации “Национальной стратегии развития Республики Таджикистан до 2030 года”.

Теоретические основы исследования – влияние интеграционных процессов процесса экономических реформ на формирование транспортно-логистической инфраструктуры региона в работах отечественных и зарубежных ученых в области транспортной инфраструктуры, инновации в практике транспортной сферы, а также указы Президента Республики Таджикистан, законы, Постановления Маджлиси Оли и Правительства, «Государственная программа комплексного развития Республики Таджикистан на период до 2025 года», «Национальная стратегия развития Республики Таджикистан на период до 2030 года» и другие принятые нормативно-правовые акты.

Основу исследования составляет диалектический метод познания сущности и закономерностей экономических явлений. Процесс исследования базируется на использовании методов системного, экономико-статистического, сравнительного, структурно-логистического, динамического анализа, а также методов экономико-математического моделирования, прогнозирования и решения поставленных задач.

Информационная база исследования. Основными источниками информации являются нормативно-правовые документы Республики Таджикистан, материалы Агентства по статистике при Президенте Республики

Таджикистан, Министерства транспорта Республики Таджикистан, Главного управления Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан в Хатлонской области, отчеты Управления транспорта и связи исполнительного органа государственной власти Хатлонской области, отчет ГУ «Автотранспортно-логистические услуги» в Бохтарском и Кулябском регионах, отчеты предприятия ООО «Хатлонтранс» г. Бохтара и другие организации.

Исследовательская база. Диссертационная работа выполнена в 2018-2022 гг. на базе кафедры автомобильного транспорта Бохтарского государственного университета имени Носира Хусрава.

Научная новизна исследования состоит из обоснования и разработки рекомендаций по совершенствованию основных направлений развития ТЛИ региона в условиях рыночных отношений.

Относительно реалистичных результатов, представленных как инновации, были отражены в следующих случаях:

- определены теоретико-методические основы функционирования и развития транспортно-логистической инфраструктуры региона с учетом ее роли в условиях рыночной экономики, а также деятельность различных видов транспорта, их выбор, который осуществляется с учетом шести основных факторов;

- по результатам комплексного исследования изучены и определены особенности и проблемы развития транспортно-логистической инфраструктуры региона в условиях рыночной экономики;

- на основе анализа проведена оценка состояния и развития транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области, определены имеющиеся недостатки, а также факторы, влияющие на ее развитие и размещение;

- разработана экономико-математическая модель перспективы развития объемов грузоперевозок в Республике Таджикистан и Хатлонской области с учетом влияния разных факторов. Также представлена усовершенствованная экономико-математическая модель развития и размещения транспортно-логистической инфраструктуры региона;

- обоснована и предложена стратегия развития ТЛИ региона и инвестиционная поддержка ее развития в условиях Хатлонской области с учетом государственного участия и поддержки, привлечения иностранной инвестиции, в том числе прямой и частной инвестиции;

- определены приоритетные направления развития транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области и ее структурные элементы до 2030 года.

Основные положения, выносимые на защиту. На защиту автором представлены следующие научно-теоретические, методические и практические результаты исследования, содержащие элементы научной новизны:

- теоретико-методические основы функционирования и развития транспортно-логистической инфраструктуры региона с учетом ее роли в условиях рыночной экономики;

- выявление особенностей и проблемы развития транспортно-логистической инфраструктуры региона в условиях рыночной экономики;

- оценка состояния и развития транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области и выявление существующих недостатков, а также факторов, влияющих на ее развитие и размещение;

- разработка экономико-математической модели развития объемов грузоперевозок в Республике Таджикистан и Хатлонской области;

- обоснование и определение стратегии развития транспортно-логистической инфраструктуры региона с обеспечением инвестиционной поддержки ее развития в современных условиях Хатлонской области;

- обоснование и разработка приоритетных направлений развития транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области на период до 2030 года.

Теоретическая и практическая значимость исследования заключается в том, что реализация результатов и обоснованных рекомендаций диссертации способствует совершенствованию теории транспортно-логистической инфраструктуры и развитию транспортно-логистических услуг в регионах Республики Таджикистан, в том числе в Хайлонской области. Результаты исследования, полученные автором, могут быть использованы для точной и объективной оценки состояния развития и обеспечения высокого уровня транспортно-логистических услуг с учетом особенностей регионов Республики Таджикистан и внутренних и внешних факторов в современных условиях.

Основные выводы и предложения, изложенные в диссертации, могут быть использованы в учебном процессе для подготовки специалистов в области экономики транспорта, а также специальностей в области организации перевозок и управления автомобильным и городским транспортом.

Степень достоверности результатов исследования. Достоверность результатов диссертации подтверждается опубликованным автором материалом, выводами и рекомендациями, полученными в результате анализа, теоретическими и экспериментальными результатами. Также достоверность полученных результатов и выполнение диссертации подтверждены документами Министерства транспорта Республики Таджикистан, ГУ «Автомобильная транспортно-логистическая служба Хатлонской области» и ГОУ «Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрава».

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Исследования соответствуют следующим пунктам специальности 08.00.04 – Отраслевая экономика (08.00.04.04 – Экономика транспорта), Паспорту специальностей ВАК при Президенте РТ (экономические науки) пункту 5 – Транспортно-логистическая инфраструктура, современные тенденции развития и теоретико-методологические основы ее анализа; пункту 7-Оценка перспективы развития транспортно-логистического комплекса страны и региона.

Личный вклад соискателя ученой степени. На всех этапах работы над диссертацией, при выполнении плана исследования, обоснования, сбора и обработки теоретико-методических материалов автор работал самостоятельно. Автор на основе изучения отечественной и зарубежной литературы в процессе исследования попытался следовать методологическим основам изучения развития транспортно-логистической инфраструктуры региона. Он также обозначил существующие проблемы, препятствующие развитию транспортного сектора в

регионе, и представил научно обоснованные рекомендации по совершенствованию транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области.

Апробация и внедрение результатов исследования. Результаты диссертационной работы рассматривались на научно-практических конференциях в Бохтарском Государственном университете имени Носира Хусрава, Институте энергетики Таджикистана и Таджикского технического университета имени М.С. Осими, состоявшихся в период с 2018-2022 гг.

Представлены рекомендации по методической разработке исследований для государственных программ развития транспортно-логистической инфраструктуры региона, органов местного самоуправления государственной власти по решению проблем транспортного комплекса.

Полученные автором научно-методические результаты могут быть использованы в процессе изучения предметов региональной экономики, транспортной логистики, рынка транспортных услуг, пассажирских перевозок, организации автомобильных перевозок грузов студентами, обучающихся по специальности «Организация перевозок и управление автомобильным и городским транспортом».

Публикация. По теме научного исследования опубликовано 20 работ общим объемом 7,5 п.л., отражающих основные положения диссертации, среди которых 16 статей в журналах, рекомендованных ВАК при Президенте Республики Таджикистан.

Объем и структура диссертации. Диссертационная работа включает в себя введение, три главы, заключение, список использованной литературы. Работа содержит 240 страниц основного текста, 35 таблиц, 31 рисунка и диаграмм. Список использованной литературы включает 170 наименований.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ

Во введении определены актуальность темы, дана характеристика степени ее разработанности в экономической науке, сформулированы цель и задачи исследования, его новизна, основные положения, выносимые на защиту.

В первой главе диссертационной работы «Теоретико-методологические основы развития транспортно-логистической инфраструктуры региона в условиях рыночной экономики» рассмотрены теория и место транспортно-логистической инфраструктуры в структуре экономического рынка региона и основы ее деятельности, особенности и проблемы развития ТЛИ региона в рыночных условиях.

В диссертации исследованы ТЛИ региона в структуре экономики, их взаимосвязь, размещение производительных сил, экономико-математическое моделирование региональных систем управления, совершенствование механизмов, методов управления и регулирования экономической деятельности, направления движения количества товаров и система логистики. В первую очередь, эффективность логистической работы складывается из ее инфраструктуры: совокупности зданий, систем и сооружений, необходимых для деятельности материального производства, обеспечения и улучшения условий

жизнедеятельности общества, транспортного комплекса, водоснабжения, автодорог, мостов и системы коммуникации.

С учетом этого в диссертации региональная транспортно-логистическая инфраструктура определяется как совокупность элементов, обеспечивающих работу системы закупки, снабжения, хранения и доставки продукции потребителям. Транспортно-логистическая инфраструктура состоит из следующих компонентов (рис. 1).

Рисунок 1. Состав транспортно-логистической инфраструктуры региона
(Источник: составлен автором).

В своем исследовании автор, определяя элементы транспортно-логистического процесса в процессе изучения деятельности ТЛИ по продвижению, отмечает, что результатом ее деятельности является нематериальный продукт, создание которого связано с реализацией тесного взаимодействия между инфраструктурами. С другой стороны, эффективное развитие ТЛИ способствует экономическому развитию всех отраслей и регионов страны.

В диссертации с учетом названных аспектов определена возможность влияния ТЛИ и ее особенности. Также в процессе исследования особое внимание уделялось требованиям и принципам, которые были определены для разработки

ТЛИ с учетом эффективности деятельности субъектов, формирования состава, качества регулирования.

В диссертации дана оценка деятельности различных видов транспорта, и автомобильный транспорт имеет преимущества в перевозке грузов и пассажиров в Хатлонском регионе Республики Таджикистан.

Также в диссертации определяется выбор вида транспорта, который осуществляется на основе шести основных факторов. Определяется роль рынка транспортных услуг как экономического механизма управления транспортной отрасли, как средства обмена между потребителями и поставщиками транспортных услуг, а также потребности государства и общества через услуги.

Автор подчеркивает, что эффективность развития региональной ТЛИ, прежде всего, проявляется в других видах экономической деятельности и не отражает уровень ее работы. Поэтому в диссертации предлагается система показателей, которые используются для оценки эффективности региональной транспортной инфраструктуры.

В диссертации автором выявлены специфические особенности транспорта, которые могут иметь разное влияние на развитие региональной экономики и обусловить основные направления развития и совершенствования региональной ТЛИ. Также в диссертации особое внимание уделено изучению опыта развитых зарубежных стран по формированию и развитию региональных ТЛИ, как Российская Федерация, Китай, США, Япония и страны Западной Европы, и сравниваются затраты на развитие ТЛИ в этих странах с Республикой Таджикистан, определяются существующие тенденции в Европейском регионе для развития ТЛИ. Также рассмотрены развитие и использование ТЛИ, что обеспечивает развитие мультимодальных транспортных узлов в Республике Таджикистан, в том числе в регионах Хатлонской области, и его совершенствование способствует товарообороту и рентабельности экономики.

Основываясь на исследованиях разнообразных аспектов в организации и управлении транспортной сферы, разработки ролей и систем (схем) обслуживания, механизма государственного регулирования работы транспорта, а также важности и приоритетности её развития по отношению с другими отраслями и секторами экономики, автор установил, что она имеет важные характеристики, влияющие на стратегию перспективного развития данного сектора в Таджикистане и Хатлонской области, и, учитывая низкий уровень развития отрасли автор выявляет организационные, экономические и административные проблемы.

Важной и, требующей своего решения проблемой, является разработка и реализация государственной политики в связи со сбалансированным развитием и размещением ТЛИ, координацией и рациональным использованием различных видов транспорта, созданием и внедрением национальных стандартов и требований к грузовому и пассажирскому транспорту, а также развитие отношений между субъектами рынка транспортных услуг, государственно-частного партнерства, рациональное распределение инвестиций и

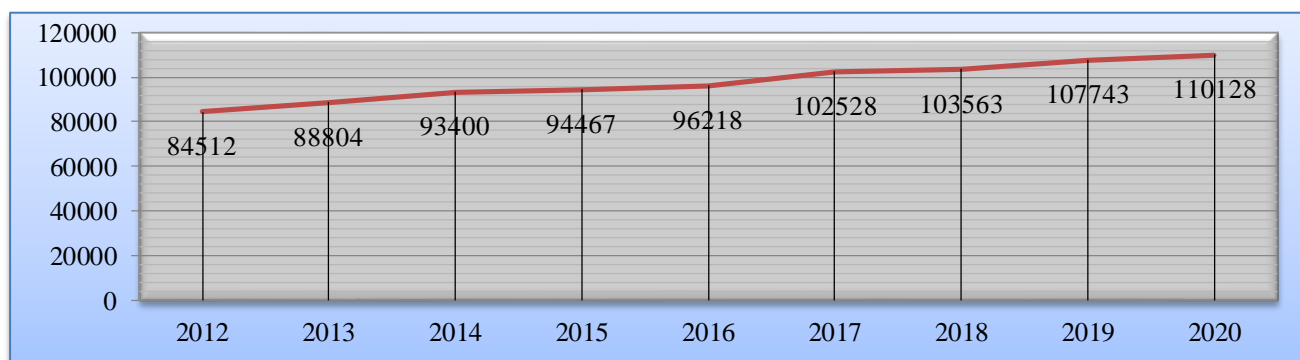
государственных финансовых ресурсов между ними, организация международных автомобильных коридоров, таможенных терминалов.

С другой стороны, региональная ТЛИ рассматривается как экономическая система, требующая рациональной организации логистических операций в территориальных субъектах.

Во второй главе диссертационной работы «Современное состояние развития транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области Республики Таджикистан» рассмотрены состояние и развитие транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области, факторы, влияющие на развитие и размещение ТЛИ в регионе, разработано экономико-математическое моделирование развития региональной ТЛИ.

В диссертации подвергнуто изучению современное состояние проблемы развития ТЛИ в Хатлонской области в связи с изменением других экономических показателей региона в 2012-2020 гг. По мнению автора, транспорт является развивающейся отраслью, которая не только обеспечивает товарооборот и перемещение пассажиров, но и служит катализатором развития промышленности и формирует спрос на высокотехнологичную продукцию в различных отраслях экономики.

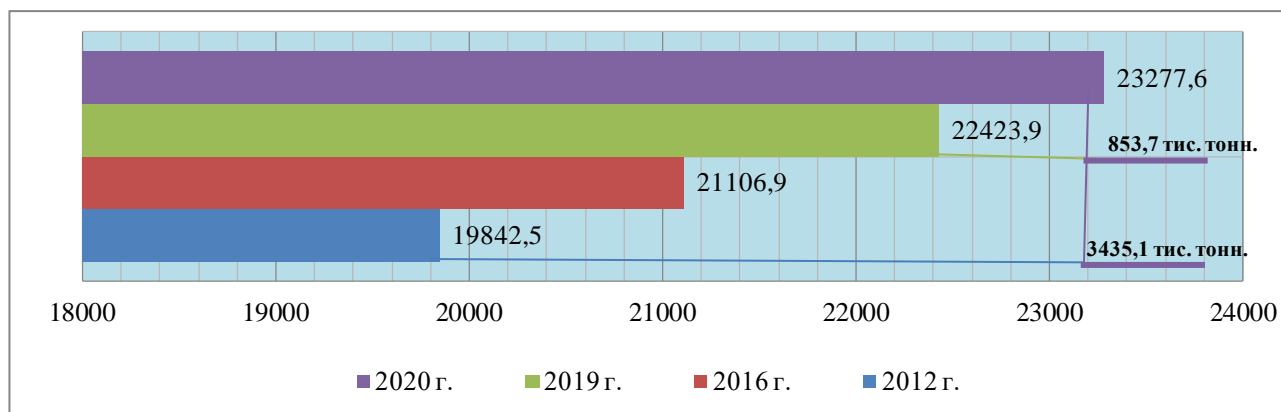
Проведённый анализ показал, что дороги являются одной из важных составляющих транспортной системы и определяют возможности и темп социально-экономического развития Хатлонской области. В этом регионе большая часть транспортных услуг предоставляется автомобильным транспортом. Как следует из результатов анализа, количество автотранспортных средств в Хатлонской области с каждым годом увеличивается (рис. 2).

Рисунок 2. Диаграмма роста общего количества автотранспортных средств в Хатлонской области (Источник: составлено автором по статистическим данным 2012-2020 гг. Главного управления Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан в Хатлонской области).

В 2020 году количество транспорта по сравнению с 2012 годом составляет 130,3 процента. Количество государственного автотранспорта в регионе в 2020 году по сравнению с 2012 годом составило 76,4 процента, а негосударственного – 133,1 процента. Из общего количества транспортных средств в 2020 году - 7 425 грузовых автомобилей, 98 465 легковых автомобилей, 469 специализированных автомобилей, 1 687 автобусов, 2 082 прицепа и полуприцепа. В Хатлонской области объем автомобильных перевозок за 2000-2020 годы увеличился в 9 раз.

По сравнению с 1992 г. перевозки грузов автомобильным транспортом увеличились в 7 раз, т.е. 19461,1 тыс. тонн. Объем грузоперевозки всеми видами транспорта по Хатлонской области в 2012-2020 годах представлен на рис. 3.

Рисунок 3. Диаграмма объемов грузоперевозки всеми видами транспорта по Хатлонской области (Источник: составлено автором по статистическим данным 2012-2020 гг. Главного управления Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан в Хатлонской области).

Статистические показатели объема грузоперевозок автомобильным транспортом городов и районов области свидетельствуют, что объем грузоперевозок за 2012-2020 годы, перевезших больше всего грузов, составил в г. Куляб 2611 тыс. тонн, в г. Бохтар 2252,7 тыс. тонн, в Дангаринском районе 1882 тыс. тонн, в районе Дж. Балхи 1724,1 тыс. тонн, районе Джайхун 1576,4 тыс. тонн, в Вахшском районе 1538,2 тыс. тонн.

Динамика показателей объемов грузоперевозок автомобильным транспортом по городам и районам Хатлонской области в 2012-2020 годах представлена в таблице 1.

Согласно анализу 61,8 процента объема грузоперевозок автомобильным транспортом области приходится на Бохтарский регион и 38,2 процента - на Кулябский регион. По мнению автора, транспорт играет важную социально-экономическую роль и является необходимой частью опережающего развития общества. В Хатлонской области в 2020 году всеми видами пассажирского транспорта перевезено 101,3 млн. пассажиров, что на 5,6 процента больше, чем в 2019 году и в 2,6 раза больше, чем в 2012 году.

В диссертации рассмотрено развитие элементов ТЛИ. В 2020 году в области имелось более 22 складов и 45 холодильных камер для хранения товаров и продукции, их вместимость позволяет хранить 54 процента складуемых товаров и продукции в области. В настоящее время в Хатлонской области функционируют более 50 грузовых и пассажирских транспортных предприятий и учреждений. Поэтому в диссертации проведен анализ количества автотранспортных средств, движения транспортных средств и использования видов топлива. На основе проведенного анализа выявлены недостатки, связанные с грузоперевозками, пассажиропотоками и деятельностью субъектов ТЛИ.

Таблица 1. Динамика показателей объема грузоперевозок автомобильного транспорта городов и районов Хатлонской области в 2012-2020 гг.

Наименование городов и районов	Перевезено грузов, в % (тыс. тонн)									2020 к 2019 %	2020 к 2012 %
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
Хатлонская обл	17483,1	18062,3	18901,5	19974,7	20777,5	21300,6	21664,3	21942,4	22688,1	103,3	129,7
г. Бохтар	1110,2	1206,9	1312,4	1466	1508,7	1613,2	1660,8	1900,9	2252,7	118,5	2 бар
Кушониёнский рн.	861	867	894,2	990,1	1037	1110,5	1110,5	1111,4	1167	105	135,5
Вахшский рн.	1306,3	1376,2	1434,5	1437,8	1501,4	1515,2	1537,1	1537,3	1538,2	100	117,7
Хуросонский рн.	360,7	366	374,3	428	485	501,8	501,9	503,9	620	123	171,8
Дустинский рн.	349,2	354,5	375,1	387,3	399,3	403,6	405,5	408,2	425	104,1	121,7
Кубодиянский рн.	380,1	386,2	404,6	456	504,1	506,2	508,7	510,5	520,5	101,9	136,9
рн. Дж. Балхи	1570,5	1586,2	1672,4	1703	1704,4	1709,4	1723,6	1723,6	1724,1	100	109,7
рн. А. Джоми	423,6	459,3	474,2	528	548,5	556,3	556,4	556,4	570,1	102,4	134,5
Джайхунский рн.	1244	1273	1308	1426,9	1501,	1549	1561,2	1561,3	1576,4	100,9	126,7
Пянджский рн.	349,8	354,6	369,7	406,9	441,9	447,2	450,8	452,7	460	101,6	131,5
Шартусский рн	633,2	651,3	676,4	687,6	693,9	705,8	707,5	707,9	712,4	100,6	112,5
Яванский рн.	1294,9	1324,4	1339,7	1425,7	1452	1456,3	1466,2	1466,2	1467,6	100,09	113,3
рн. Н. Хусрав	135	136,4	140,4	172,4	189,4	189,8	190,6	190,6	190,8	100,1	141,3
г. Левакант	650,6	665,5	705,2	740,7	769	785,4	790,5	790,6	802,9	101,5	123,4
г. Кулоб	1801,2	1848	1946,2	2112,6	2255,2	2384,7	2590,2	2594,5	2611	100,6	144,9
Муминабадский рн	380,7	394,1	396	403,4	410,5	420,1	420,5	420,9	476,3	113,1	125,1
Восейский рн	863,7	870,6	927,6	942,5	946,9	961,1	965,5	966,8	988,6	102,2	114,4
рн. Хамадони	676,4	712,3	734,2	737,5	747	750,3	750,4	750,4	751	100,07	111,02
Фархарский рн	807,3	822,4	881,3	914,2	925,1	941,4	941,5	955	956	100,1	118,4
Темурмаликский рн.	123,8	138,2	143,7	160,3	161	173,1	173,2	173,4	196,4	113,2	158,6
Дангаринский рн.	1571,8	1575,2	1688,8	1721,4	1848	1765,4	1876,3	1881,8	1882	100,01	119,7
Ховалингский рн.	226,9	235,4	237,9	258,4	265	267,3	270,5	271,8	274,9	101,1	121,1
рн. Ш. Шохин	220,8	300,4	301	301,2	302,0	203,1	302,3	303,2	303,4	100,06	137,4
Балджуанский рн.	59,5	60	64,3	67,6	74,2	79,8	82,1	82,5	100	121,2	168,06
г. Нурек	81,9	98,2	99	99,2	104	105,6	120,5	120,6	120,8	100,1	147,4

Источник: составлено автором по статистическим данным 2012-2020 гг. Главного управления Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан по Хатлонской области.

На основе выполненных исследований определены факторы, влияющие на формирование и развитие транспортно-логистической отрасли региона (рис. 4).

Рисунок 4. Комплекс факторов, влияющих на развитие региональной транспортно-логистической инфраструктуры (Источник: авторская разработка).

По мнению автора, необходимо учитывать эти факторы в процессе представления направлений развития ТЛИ и выполнять при прогнозировании развития транспортно-логистических услуг в Республике Таджикистан, в том числе в Хатлонской области на основе корреляционного метода и многофакторного регрессионного анализа.

В диссертации процесс моделирования осуществлялся на основе подбора факторов, влияющих на объем грузоперевозок, с участием специалистов и ученых при согласованности их мнений.

Результаты выбора влияющих факторов при моделировании прогноза объема услуг транспортных грузоперевозок по Республике Таджикистан и Хатлонской области основаны на применении корреляционно-регрессионного анализа с использованием программы Microsoft Excel, график которого на 2023-2030 гг. приведен в таблицах 2 и 3.

Таблица 2. Прогноз объема грузоперевозок по Республике Таджикистан и Хатлонской области в 2023-2030 гг. (тыс. тонн)

Годы	Всего по Республике Таджикистан	Хатлонская область
2023	99715,80	26852,70
2024	102645,50	28179,25
2025	105575,00	29611,20
2026	108504,90	31148,55
2027	111434,60	32791,30
2028	114364,30	34539,45
2029	117294,00	36393,00
2030	120223,70	38351,95

Источник: отчеты автора.

Таблица 3. Результаты экономико-математической модели объема грузоперевозок в Республике Таджикистан и Хатлонской области.

Экономико-математическая модель	Факторы
<p>1. Республика Таджикистан</p> $Y = 2730948,757 + 0,4404 * X_1 - 5,2231 * X_2 + 2,6183 * X_3 - 2,7262 * X_4 - 0,3033 * X_5 - 14501836,26 * X_6 - 5,8111 * X_7 + 221,7720 * X_8$ $R^2 = 0,9799; F_3 = 0,0778.$	<p>Y – Перевозки всеми видами транспорта, в т.ч. тонн; X₁ – ВВП в текущих ценах, млн. сомони; X₂ – Фактические расходы государственного бюджета на транспортную отрасль страны, млн. сомони; X₃ – Объем кредитного финансирования банков народному хозяйству, млн. сомони (в конце года); X₄ – Производство сельскохозяйственной продукции, млн.т. сомони; X₅ – Производство промышленной продукции млн. сомони; X₆ – Плотность дорожной сети на каждые 100 км. кв., по республике (км); X₇ – количество грузового автомобиля, шт; X₈ – Количество вагонов в республике, шт.</p>
<p>2. Хатлонская область</p> $Y = 7278,99 + 1,1649 * X_1 + 249,9128 * X_2 + 8,9674 * X_3 - 0,1408 * X_4 - 0,8072 * X_5 + 10305,3262 * X_6 + 1,0781 * X_7$ $R^2 = 0,9858; F_3 = 0,0090.$	

Источник: отчеты автора

Из таблицы 2 видно, что в 2030 году по сравнению с 2023 годом объем грузоперевозок в Республике Таджикистан и Хатлонской области увеличится на 20,5 и 42,82% соответственно.

Таким образом, стоит отметить, что полученные прогнозы могут быть использованы субъектами ТЛИ Хатлонской области в сфере грузоперевозок при формировании модели развития ТЛИ на долгосрочную перспективу с учетом эффективного использования транспортных сетей и обобщающего баланса транспортно-хозяйственных связей на основе определения суммарного вида всех перевозимых грузов.

С другой стороны, в диссертации представлена экономико-математическая модель развития и размещения регионального ТЛИ с учетом изменения транспортно-логистических услуг. В экономико-математической модели система ограничения баланса между объемом продукции и его транспортировки, ограничение и пропускная способность дуг расчетной сети ТЛИ, условия защиты

процессов с учетом использования мощностей транспортно-логистических предприятий. Реализация предложенной модели позволит в дальнейшем рационально разместить и развивать ТЛИ в Хатлонской области.

В третьей главе диссертации «Совершенствование развития транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области» рассмотрена разработка стратегии развития региональной транспортно-логистической инфраструктуры, инвестиционная поддержка ее развития и выявлены приоритетные направления развития транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области.

Автор отмечает, что стратегия экономического развития региона тесно взаимосвязана с транспортно-логистическими услугами. Транспорт является связующим звеном, от которого зависит качество и оперативность доставки товаров от производителей к потребителям.

Автор считает необходимым разработать стратегию развития ТЛИ с учетом реализации Государственной целевой программы развития транспортного комплекса Республики Таджикистан до 2025 года. В связи с этим необходимым считается создание терминалов грузоперевозок, оснащение их погрузочно-разгрузочной техникой, а также контейнерных площадок, с которых осуществляется перевозка большого количества интермодальных и сборных грузов в Хатлонской области, при этом приоритетными являются развитие экспедиторских компаний, операторов мультимодальных и интермодальных перевозок, организация логистической обработки грузов в этих центрах.

С другой стороны, необходимо использование ГЛОНАСС - глобальной навигационной системы, так как внедрение данной системы управления транспортировки позволяет обеспечить комфортную перевозку пассажиров, сократить время ожидания пассажиров на станциях и движение транспортных средств к станциям назначения и увеличить количество пассажиропотоков.

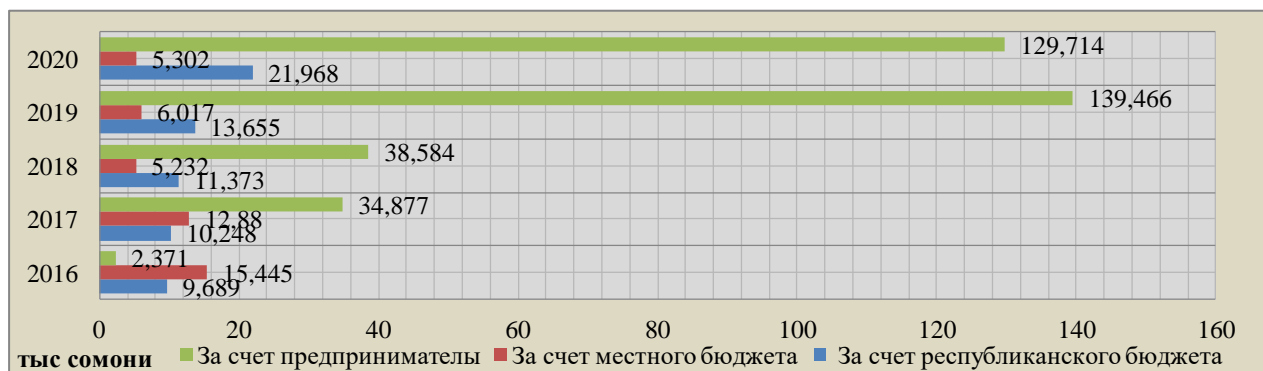
В целях скорейшего построения логистической сети для размещения складов хранения продукции учитывается использование современных транспортно-логистических модулей. Автор считает приоритетным сбор и обработку оперативной информации, используя единую информационную систему мониторинга и планирования транзитных перевозок по стране, в том числе международных транспортных коридоров в Хатлонской области.

По мнению автора, повышение эффективности транспортных услуг возможно на основе разработки и формирования стратегии развития транспортно-логистической системы путем организации транспортно-логистического холдинга. Также в диссертации определены функции подразделений транспортно-логистического холдинга региона и дана оценка их деятельности и конкурентоспособности холдинга с учетом использования современных технологических процессов и инвестиций.

В диссертации автор считает основной проблемой транспортно-логистической инфраструктуры недостаточность внутренних и внешних инвестиций. Автор придерживается мнения, что в сложных финансово-экономических условиях именно инвестирование транспортно-логистической инфраструктуры способствует оперативному изменению направлений развития экономики. Поэтому в диссертации исследуются поддержка и участие

государства, привлечение иностранной, в том числе прямой и частной инвестиции. Сейчас в транспортном комплексе республики реализуется 11 госинвестиционных проектов на общую сумму более 8,5 млрд. сомони.

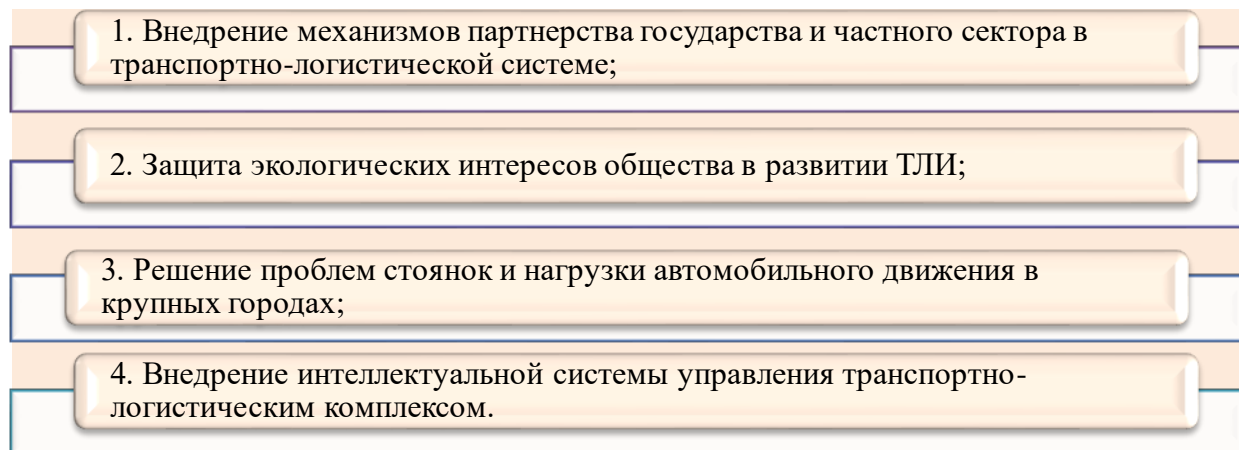
Проведенный анализ показал, что обеспеченность инвестициями в развитие транспортной инфраструктуры Хатлонской области в 2020 году за счет средств предпринимателей выросла в 54,7 раза по сравнению с предыдущими четырьмя годами, за счет средств местного бюджета на 34,3 процента и за счет республиканского бюджета в 2,2 раза (рис. 5).

Рисунок 5. Показатели объема инвестиций в Хатлонской области в 2016-2020 гг. (Источник: разработан автором).

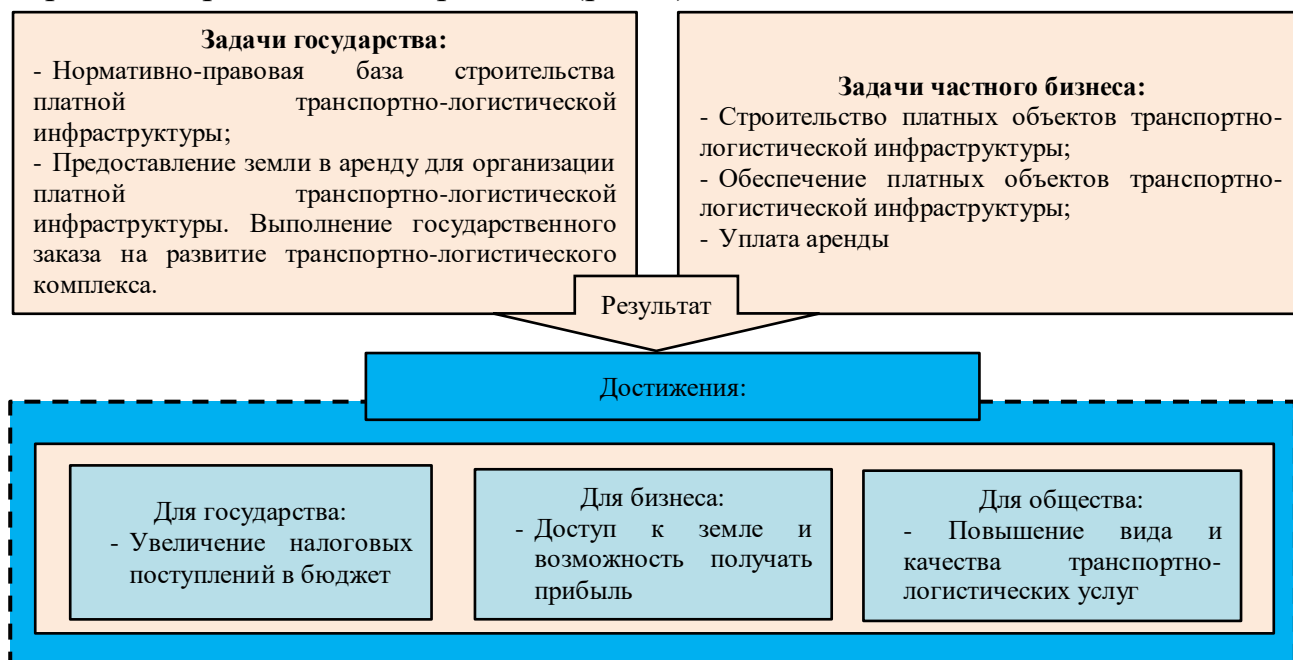
Автор считает, что развитие ТЛИ в Хатлонской области возможно лишь при наличии отечественных и иностранных инвесторов. Также отмечается, что развитие Хатлонской региональной железнодорожной сети является важной составляющей в решении проблем снижения транспортных расходов и преобразования Хатлонской области в органическую часть международного транзитного коридора в регионе. Развитие региональной сети железных дорог будет способствовать реализации целей «Национальной стратегии развития Республики Таджикистан до 2030 года», а также социально-экономическому развитию всей области.

В исследовании большое значение уделено формированию закономерностей развития транспортно-логистической инфраструктуры в условиях глобализации с учетом влияния рыночного механизма, инвестиционной привлекательности инфраструктурных проектов, предложены приоритетные направления развития ТЛИ Хатлонской области (рис. 6).

Рис. 6. - Приоритетные направления развития транспортно-логистической инфраструктуры региона (Источник: авторская разработка).

Автор считает необходимым использовать механизм партнерства государства и частного сектора в процессе реализации приоритетных направлений развития ТЛИ региона (рис. 7).

Рисунок 7. План партнерства государства и частного сектора в развитии транспортно-логистической инфраструктуры (Источник: разработка автора)

В диссертации автор указывает, что в развитии ТЛИ важную роль играет установление экологических стандартов к транспортным средствам, способствующих к минимизации выбросов вредных веществ в атмосферу и улучшению качества окружающей среды. Кроме того, в работе рассмотрены вопросы решения проблем парковки и оптимизации интенсивности движения, внедрения интеллектуальной системы управления ТЛК (ИСУТЛК), автоматизации управления, регламентации и координации деятельности общественного транспорта.

В диссертации предусмотрено внедрение интеллектуальной системы в процесс управления транспортно-логистическим комплексом на основе разработки интегрированной информационной платформы мультимодальных перевозок. Результат оценки эффективности внедрения ИСУТЛК в Хатлонской области представлен в таблице 4.

Таблица 4. Основные эффективные показатели интеллектуальной системы управления транспортом.

Показатели	Изменение целей
Снижение случаев нарушений ПДД, количества аварий, погибших и пострадавших в регионе	30-35%
Повышение пропускной способности дорожной сети	20-30%
Уменьшение амортизации (износ) дорог	15-20%
Снижение расходов горюче-смазочных материалов	15-20%
Сокращение административных и уголовных правонарушений	20-25%
Увеличение средней скорости движения на дорогах	10-15%

Источник: авторская разработка на основе изучения опыта зарубежных стран по использованию интеллектуальной системы управления транспортно-логистическим комплексом.

Автор считает, что основной целью внедрения ИСУТЛК являются повышение эффективности интермодальных перевозок, производительности транспортных средств и качества предоставляемых услуг, улучшение мобильности и снижение энергопотребления и экологического ущерба.

Хатлонская область имеет большой транзитный потенциал между регионами Республики Таджикистан и за его пределами. С этой точки зрения реализация приоритетных направлений развития ТЛИ может улучшить транзитные возможности региона и страны и способствовать увеличению доли страны в региональных и международных транспортных услугах, а также процессу реализации национальной стратегии развития Республики Таджикистан до 2030 года.

Заключение

1. Основные научные результаты диссертации

1. В диссертации определены теоретико-методические основы функционирования и развития ТЛИ региона с учетом ее роли в условиях рыночной экономики. Также рассмотрены методологические подходы к разработке приоритетных направлений, форм и методов развития, повышения эффективности использования ТЛИ региона в условиях рыночных отношений [2-А, 3-А, 4 -А].

2. Автор, рассматривая формирование и развитие ТЛИ региона как важнейшего направления экономического развития, основываясь на результатах комплексного исследования, определяет особенности и проблемы развития транспортно-логистической инфраструктуры региона в условиях рыночной экономики, в том числе места инфраструктуры в современных условиях [8-А].

3. Расширение мощностей транспортно-логистической инфраструктуры зависит от достигнутого уровня развития транспортных услуг, что способствует эффективному использованию возможностей в развитии регионов. Поэтому в диссертации проведено исследование методических основ функционирования и развития ТЛИ региона и особое внимание уделено решению проблем ее развития в условиях рыночных отношений [2-А, 3-А].

4. На основе анализа дается оценка состояния и развития транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области и имеющимся недостаткам. Автор считает, что ресурсный потенциал, величины, стоимость и технический уровень основных и оборотных средств, количество и степень квалификации работников, финансовые и информационные ресурсы позволяют эффективно использовать переход к инновационной экономике, достигать стратегической цели. При этом предложены направления транспортной отрасли, основанные на повышении конкурентоспособности предприятий, инновационного уровня, технического и технологического оснащения транспортных услуг и эффективной деятельности операций в условиях отдельных территорий. [1-А, 9-А, 10-А, 17-А].

5. Важное место в диссертационном исследовании занимает исследование и оценка условий развития транспортно-логистической инфраструктуры на основе всестороннего изучения воздействия экономических, социальных, технических,

технологических, маркетинговых, инновационных, финансовых и других факторов на конкурентоспособность транспортно-логистических услуг. Также, выявлены факторы, влияющие на развитие и размещение транспортно-логистической инфраструктуры региона [2-А, 11-А].

6. В диссертации представлена экономико-математическая модель развития и размещения региональной ТЛИ. Разработана с учетом воздействующих факторов экономико-математическая модель перспективного развития грузооборота Республики Таджикистан и Хатлонской области до 2030 года. При этом особое внимание уделялось экономико-математическому моделированию с учетом использования мощностей транспортно-логистических предприятий Хатлонской области [12-А, 15-А].

2. Рекомендации по практическому использованию результатов.

1. В диссертации представлены рекомендации по обоснованию региональной стратегии развития транспортно-логистической инфраструктуры. Реализация данной стратегии позволяет занять основное место в транспортно-логистической инфраструктуре в обеспечении развития экономики Хатлонской области, создана возможность для улучшения транспортных связей и использования логистических механизмов, экспортного потенциала страны, должным образом налаживать использование складских помещений и транспортных коридоров [6-А].

2. Обеспечение устойчивого социально-экономического развития страны и его адаптация к рыночным отношениям в значительной мере зависят от состояния ТЛК и его ТЛИ. В связи с этим, существенно возрастает роль инвестиционных вложений в инфраструктурные проекты республики и Хатлонской области. Учитывая специфику страны и тенденций развития ее экономики требуется использование новых подходов в разработке и реализации инвестиционных проектов в сфере развития ТЛИ. В связи с этим в диссертации подчеркивается инвестиционная поддержка ее развития в современных условиях Хатлонской области, а также совершенствования механизма эффективного использования существующих мощностей, что может обеспечить конкурентоспособность транспортно-логистической инфраструктуры в рыночных условиях с учетом конкретизации критериев эффективности транспортных предприятий [13-А].

3. В диссертации даны рекомендации по совершенствованию механизма эффективного использования потенциала транспортно-логистической инфраструктуры, обеспечению их конкурентоспособности в рыночных условиях. В связи с этим рекомендуется использовать комплекс показателей эффективности мощностей транспортно-логистической инфраструктуры с учетом их целевого назначения в целях повышения темпов роста и эффективного использования ресурсов для обеспечения процесса транспортного обслуживания внутренних потребителей и субъектов внешнеэкономической деятельности. В данном контексте совершенствованы предложения по повышению эффективности деятельности транспортно-логистических предприятий с целью максимального достижения результатов процесса транспортных услуг, а также снижения затрат

на эффективное использование транспортно-логистической инфраструктуры и ее компонентов в современных условиях [18-А].

4. На основе определения существующих теоретико-методологических и практических подходов к оценке транспортно-логистической инфраструктуры в диссертационном исследовании обозначены наиболее приоритетные направления развития ТЛИ в Хатлонской области до 2030 года, которые включают:

1) внедрение государственно-частного партнерства в ТЛС; 2) защита экологических интересов общества при функционировании ТЛИ; 3) решение проблем с парковкой и оптимизация интенсивности движения на автодорогах крупных городов; 4) внедрение рациональной системы управления ТЛК; 5) внедрение ИСУТЛК, которое занимает центральную позицию в ТЛИ и контролируется территориальными органами, обеспечивает деятельность общественного транспорта, а также регулирует и координирует перевозку грузов [14-А, 19-А].

5. В диссертации отмечается, что организация и рациональное управление является важным условием эффективности ТЛИ. ИСУТЛК способствует повышению эффективности управления, учета и технологии предлагаемых транспортно-логистических услуг. Автором выделяется три типа ИСУТЛК: 1) базовая, используемая для интеграции информационных процессов, связанных с перевозкой грузов. Развитие данной системы включает усовершенствование внутренних модулей и интерфейсов информационной системы таможенных служб и транспортных компаний; 2) система оперативного интеллектуального управления транспортом, которая занимается непосредственным обменом информацией между поставщиками, перевозчиками и контролирующими органами в структуре Республики Таджикистан. Целью данной системы является сбор и предоставление пользователям актуальной информации о перевозчиках, графике их работы и др.; 3) информационная система мобильного и контейнерного парка для сбора информации о транспортных средствах и контейнерах железнодорожного транспорта, а также для хранения и оказания информационных услуг пользователям [14-А].

6. В диссертации подчеркивается, что в результате внедрения интегрированной информационной платформы мультимодальных перевозок упрощаются бизнес-процессы в транспортно-логистических предприятиях региона, используя информационные технологии; растет темп перевозки грузов посредством организации оптимальных транспортных цепочек, уровня доставки, привлекательности и конкурентоспособности объектов транспортно-логистической инфраструктуры.

В целом развитие ТЛИ осуществляется комплексно по главным направлениям организации технико-экономической, производственно-хозяйственной и финансово-коммерческой деятельности. Поэтому использование комплексного подхода для разработки стратегии развития согласно поставленным целям и задачам перед транспортно-логистическими предприятиями даст возможность повысить уровень производительности их труда, обеспечить их

деятельность на конкурентном рынке, продолжить будущее экономическое развитие [14-А].

7. В диссертации доказано, что определение приоритетных направлений развития транспортно-логистической инфраструктуры и ее составляющих, а также учет влияния факторов повышения конкурентоспособности в рассматриваемом и долгосрочном периоде позволяют транспортным структурам обеспечить реализацию “Национальной стратегии развития Республики Таджикистан до 2030 года” в Хатлонской области [14-А].

В целом повышение эффективности использования транспортно-логистической инфраструктуры обеспечивается при достижении не только количественных показателей, но и уровня использования резервных мощностей, определения их развития в разные периоды разных тенденций, уровня формирования и эффективного использования основных и оборотных средств, а также увеличиваются трудовые ресурсы транспортно-логистических предприятий в условиях Хатлонской области Республики Таджикистан, ее городов и районов.

Таким образом, следует обобщающий вывод, что развитие и эффективное использование транспортно-логистической инфраструктуры способствуют экономическому развитию, посредством создания новых рабочих мест, и тем самым способствует повышению уровня жизни населения Хатлонской области Республики Таджикистан.

ПЕРЕЧЕНЬ ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ (на языке оригинала):

А) Публикации в изданиях, включенных а перечень ведущих рецензируемых научных журналов, рекомендуемых ВАК при Президенте Республики Таджикистан:

[1-А]. *Ашуров, Н.А.* Баҳодиҳии ҳолати ҳозира ва тамоюли рушди боркашонӣ дар вилояти Хатлон [Матн] / Н.А. Ашуров, Р.К. Раҷабов, М.Х. Холназаров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2019. – 1/3(65). – С. 282-288. – ISSN 2663-5534.

[2-А]. *Ашуров, Н.А.* Омилҳои таъсирбахш ба самаранокии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар минтақа [Матн] / Н.А. Ашуров, Р.К. Раҷабов, М.Х. Холназаров // Паёми ДТТ ба номи академик М.С. Осимӣ. – 2019. – №2(46). – С. 56-63. – ISSN 2520-2235.

[3-А]. *Ашуров, Н.А.* Асосҳои назариявӣ, моҳият ва аҳамияти логистикаи нақлиётӣ дар иқтисодиёт [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2020. – 1/4(80). Қисми 2. – С. 221-226. – ISSN 2663-5534.

[4-А]. *Ашуров, Н.А.* Асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқи иқтисоди минтақа [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2020. – №9. – С. 243-249. – ISSN 2413-5151.

[5-А]. *Ашуров, Н.А.* Таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ оид ба рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ минтақа [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2020. – №10. Қисми 2. – С. 46-52. – ISSN 2413-5151.

[6-А]. *Ашуров, Н.А.* Ташаккули стратегияи рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикаии минтақавӣ [Матн] / Н.А. Ашуров // Гузоришҳои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. – 2020. – №3 (011). – С. 94-100. – ISSN 2076-2569.

[7-А]. *Ашуров, Н.А.* Транспортно-логистическая инфраструктура – основа развития внешнеэкономической деятельности региона [Матн] / Н.А. Ашуров, М.Х. Холназаров // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, шӯъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ. – 2020. – №4(261). – С. 112-115. – ISSN 2076-2569.

[8-А]. *Ашуров, Н.А.* Инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ: меъёрҳои баҳогузорӣ, мушкилот ва дурнамо барои рушд [Матн] / Н.А. Ашуров // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. – 2021. – №1 (262). – С. 114-117. – ISSN 2076-2569.

[9-А]. *Ашуров, Н.А.* Таҳлили ҳолат ва рушди роҳҳои автомобилгард ва нақлиёти автомобилӣ дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2021. – №1-3(89). – С. 213-220. – ISSN 2663-5534.

[10-А]. *Ашуров, Н.А.* Таҳлили ҳамлу нақли мусофирбарӣ ва боркашонӣ дар вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми ДМТ. – 2021. – №4. – С. 117-129. – ISSN 2413-5151.

[11-А]. *Ашуров, Н.А.* Омилҳои таъсирбахш ба рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар минтақа [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2021. – №3. Қисми 2. – С. 54-61. – ISSN 2413-5151.

[12-А]. *Раҷабов, Р.К. Ашуров, Н.А.* Коркарди амсилаи иқтисодӣ-риёзии рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар минтақа [Матн] / Р.К. Раҷабов, Н.А. Ашуров // Паёми ДТТ ба номи академик М.С. Осимӣ. – 2021. – №3(55). – С. 94-99. – ISSN 2520-2235.

[13-А]. *Ашуров, Н.А.* Инвестиционное обеспечение развития региональной транспортно-логистической инфраструктуры [Текст] / Н.А. Ашуров // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. – 2021. – №2 (263). – С. 79-85. – ISSN 2076-2569.

[14-А]. *Ашуров, Н.А.* Самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикаии минтақа [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2021 – №1/2(86). – С. 200-208. – ISSN 2663-5534.

[15-А]. *Раҷабов, Р.К. Ашуров Н.А.* Экономико-математическое моделирование развития и размещения транспортно-логистической инфраструктуры [Текст] / Р.К. Раҷабов, Н.А. Ашуров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2021 – №1/4 (92). – С. 216-222. – ISSN 2663-5534.

[16-А]. *Ашуров, Н.А.* Ташаккул ва рушди корхонаҳои нақлиётӣ, заминаи бозғатимоди саноатикунони мамлакат [Матн] / Н.А. Ашуров // Паёми ДДБ ба номи Носири Хусрав. – 2022 – №1/1(95). – С. 235-240. – ISSN 2663-5534.

Б) Публикации в материалах международных конференций и других научных изданиях:

[17-А]. *Ашуров, Н.А.* Баҳодиҳии ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар вилояти Хатлон [Матн] / Н.А. Ашуров / Материалы международной научно-практической конференции, МЭиВРРТ Институт энергетика Таджикистан. – Кушонӣн, 2019. С. 513-518.

[18-А]. Раҷабов, Р.К. Ашуров Н.А., Такмили инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣи вилояти Хатлон дар шароити муосир [Матн] / Р.К. Раҷабов, Н.А. Ашуров / Маводи конференсияи байналмилалӣи илмӣ-амалӣ «Илмҳои техникӣ ва таҳсилоти муҳандисӣ барои рушди устувор». Қисми 1, ДТТ ба номи академик М.С. Осимӣ. – Душанбе, 2021. С. 96-100.

[19-А]. Раҷабов, Р.К. Ашуров Н.А., Самтҳои асосии рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣи вилояти Хатлон [Матн] / Р.К. Раҷабов, Н.А. Ашуров / Маводи конференсияи Ҷумҳуриявии VII илмӣ-амалӣ таҳти унвони «Илм–асоси рушди инноватсия» ДТТ ба номи академик М.С. Осимӣ. – Душанбе, 2022. С. 320-323.

[20-А]. Ашуров Н.А. Инфрасохтори логистикӣ ва манфиати он [Матн] / Н.А. Ашуров / Нашрияти Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣи вилояти Хатлон. – №10 (3369), 8.02.2022. – С. 3.

АННОТАТСИЯ

ба диссертатсияи Ашуров Носир Амонкулович «Рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа» (дар асоси маводи вилояти Хатлони Ҷумҳурии Тоҷикистон), барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.04 - Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.04 – Иқтисодиёти нақлиёт).

Калидвожаҳо: инфрасохторҳои нақлиётӣ, инфрасохторҳои логистикӣ, интиқоли интермодалӣ, иқтисоди минтақа, минтақаи транзитӣ, системаи интеллектуалии идоракунии, интиқоли мултимодалӣ.

Мақсади кори диссертатсионӣ, коркарди назариявӣ ва методии ташаккули инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақавӣ, арзёбии самтҳои афзалиятноку тамоюли рушди он дар шароити муосир мебошад.

Объекти тадқиқотро маҷмааи нақлиёти логистикии вилояти Хатлон ташкил медиҳад.

Тадқиқот ба бандҳои зерини ихтисоси 08.00.04 - Иқтисодиёти соҳавӣ (08.00.04.04 – Иқтисодиёти нақлиёт), Шиносномаи таҳассусии Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (илмҳои иқтисодӣ) банди 5-Инфрасохтори нақлиёти логистикӣ, тамоюли муосири рушд ва асосҳои назариявӣ методологии таҳлили он; банди 7-Арзёбии дурнами рушди маҷмааи нақлиётӣ-логистикӣ дар мамлакат ва минтақа мутобиқ мебошад.

Дар диссертатсия асосҳои назариявӣ-методии фаъолият ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа бо дарназардошти нақши он дар шароити иқтисоди бозорӣ муайян карда шуда, нигоҳи шахсии муаллиф оид ба таърифи ин категорияҳои иқтисодӣ муқаррар гардидааст; аз рӯи натиҷаи таҳқиқи ҳамачониба хусусиятҳо ва мушкилоти рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа дар шароити иқтисоди бозорӣ, ки мавқеи инфрасохторро дар шароити муосир дар бар мегиранд, муайян карда шудааст; Дар асоси таҳлил ҳолат ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ дар вилояти Хатлон баҳо дода шуда, камбудихои ҷойдошта, инчунин омилҳои таъсирбахш ба рушд ва ҷойгиршавии он муайян карда шудааст; амсилаи иқтисодию риёзии дурнамои рушди ҳаҷми боркашонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилояти Хатлон бо дарназардошти таъсири омилҳо сохта шудааст. Инчунин амсилаи иқтисодию риёзии такмилдодашудаи рушд ва ҷойгиршавии инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақа пешниҳод карда шудааст; стратегияи рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии минтақавӣ асоснок ва муайян карда шуда, зарурати дастгирии сармоягузорӣ барои рушди он дар шароити имрӯзаи вилояти Хатлон пешниҳод карда шудааст; самтҳои афзалиятноки рушди инфрасохтори нақлиётӣ-логистикии вилояти Хатлон то давраи соли 2030 муайян карда шудааст.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии тадқиқот дар он аст, ки татбиқи ҳулоса ва тавсияҳои асоснокшудаи диссертатсия ба муқамал гардонидани назарияи инфрасохтори нақлиётӣ-логистикӣ ва рушди хизматрасонии нақлиётӣ-логистикии минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла вилояти Хатлон мусоидат менамояд.

Натиҷаҳои тадқиқ, ки аз ҷониби муаллиф ба даст оварда шудаанд, метавонанд барои ба таври дақиқ ва объективӣ арзёбӣ намудани ҳолати рушд ва таъмини сатҳи баланди хизматрасонии нақлиётӣ-логистикӣ бо дарназардошти хусусиятҳои минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва омилҳои дохилӣ ва берунӣ дар шароити муосир истифода шаванд. Инчунин, ҳулосаҳои асосӣ ва пешниҳодҳои, ки дар диссертатсия оварда шудаанд, метавонанд дар раванди таълим барои омодагии мутахассисон дар самти иқтисодиёти нақлиёт, инчунин ихтисосҳои ташкили ҳамлу нақл ва идоракунии нақлиёти автомобилӣ ва шахрӣ истифода шаванд.

АННОТАЦИЯ

на диссертацию Ашурова Носира Амонкуловича «Развитие транспортно-логистической инфраструктуры региона» (на материалах Хатлонской области Республики Таджикистан), представленную на соискание степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04- Отраслевая экономика (08.00.04.04 - Экономика транспорта).

Ключевые слова: транспортная инфраструктура, логистическая инфраструктура, интермодальные перевозки, региональная экономика, транзитная зона, интеллектуальная система управления, мультимодальные перевозки.

Целью диссертационной работы являются теоретико-методическое обоснование формирования и развития региональной транспортно-логистической инфраструктуры, оценка приоритетных направлений и тенденций ее развития в современных условиях.

Объектом исследования является транспортно-логистический комплекс Хатлонской области.

Исследование соответствует следующим пунктам специальности 08.00.04 – Отраслевая экономика (08.00.04.04 – Экономика транспорта), Паспорту специальностей ВАК при Президенте Республики Таджикистан (экономические науки) пункт 5 – Транспортно-логистическая инфраструктура, современные тенденции развития и теоретико-методологические основы ее анализа; пункт 7-Оценка перспективы развития транспортно-логистического комплекса страны и региона.

В диссертации определены теоретико-методические основы функционирования и развития транспортно-логистической инфраструктуры региона с учетом ее роли в условиях рыночной экономики, а также представлен личный взгляд автора на определение этих экономических категорий; По результатам комплексного исследования определены особенности и проблемы развития транспортно-логистической инфраструктуры региона в условиях рыночной экономики, включающие в себя место инфраструктуры в современных условиях; На основе анализа проведена оценка состояния и развития транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области, выявлены имеющиеся недостатки, а также факторы, влияющие на ее развитие и размещение; Разработана экономико-математическая модель перспективного развития грузоперевозок в Республике Таджикистан и Хатлонской области с учетом воздействующих факторов. Также представлена усовершенствованная экономико-математическая модель развития и размещения транспортно-логистической инфраструктуры региона; Обоснована и определена стратегия развития региональной транспортно-логистической инфраструктуры и обоснована необходимость инвестиционного обеспечения ее развития в современных условиях Хатлонской области; Определены приоритетные направления развития транспортно-логистической инфраструктуры Хатлонской области до 2030 года.

Теоретическая и практическая значимость исследования заключается в том, что внедрение результатов и обоснованные рекомендации способствуют совершенствованию теории транспортно-логистической инфраструктуры и развитию транспортно-логистических услуг в регионах Республики Таджикистан, в том числе Хатлонского региона.

Результаты исследования, полученные автором, могут быть использованы для достоверной и объективной оценки состояния развития и обеспечения высокого уровня транспортно-логистических услуг с учетом особенностей регионов Республики Таджикистан, внутренних и внешних факторов. в современных условиях. Также основные выводы и предложения, изложенные в диссертации, могут быть использованы в учебном процессе для подготовки специалистов в области экономики транспорта, а также специальностей в области организации перевозок и управления автомобильным и городским транспортом.

ANNOTATION

for the dissertation of Ashurov Nosir Amonqulovich "Development of the transport and logistics infrastructure of the region" (based on the materials of the Khatlon region of the Republic of Tajikistan), submitted for the degree of candidate of economic sciences in the specialty 08.00.04 - Sectoral Economics (08.00.04.04 - Transport Economics).

Key words: transport infrastructure, logistics infrastructure, intermodal transportation, regional economy, transit zone, intelligent control system, multimodal transportation.

The purpose of the dissertation work is the theoretical and methodological development of formation and development of the regional transport and logistics infrastructure, assessment of priority areas and trends in its development in modern conditions.

The object of the research is the transport and logistics complex of the Khatlon region.

The research corresponds to the following points of the specialty 08.00.04 - Sectoral Economics (08.00.04.04 - Transport Economics), Passport of specialties of the Higher Attestation Commission under the President of the Republic of Tajikistan (economic sciences) point 5 - Transport and logistics infrastructure, modern development trends and theoretical and methodological foundations of its analysis; item 7-Assessment of perspectives for the development of transport and logistics complex of the country and the region.

The dissertation defines the theoretical and methodological foundations for the functioning and development of transport and logistics infrastructure of the region, taking into account its role in a market economy, and also presents the author's personal view on the definition of these economic categories; By the results of a comprehensive research, the features and problems of the development of the transport and logistics infrastructure of the region in a market economy are identified, including the place of infrastructure in modern conditions; Based on the analysis, an assessment was made of the state and development of the transport and logistics infrastructure of the Khatlon region, the existing shortcomings were identified, as well as factors affecting its development and location; An economic-mathematical model of the prospective development of cargo transportation in the Republic of Tajikistan and the Khatlon region has been developed, taking into account the influencing factors. Also have presented, improved economic and mathematical model for the development and placement of the transport and logistics infrastructure of the region; The strategy for the development of the regional transport and logistics infrastructure for investment support for its development in the modern conditions of the Khatlon region were substantiated and defined; Priority directions for the development of the transport and logistics infrastructure of the Khatlon region until 2030 have been identified.

The theoretical and practical significance of the research lies in the fact that the implementation of the results and sound recommendations contribute to the improvement of the theory of transport and logistics infrastructure and the development of transport and logistics services in the regions of the Republic of Tajikistan, including the Khatlon region.

The results of the research obtained by the author, can be used for a reliable and objective assessment of the state of development and provision of a high level of transport and logistics services, taking into account the characteristics of the regions of the Republic of Tajikistan, internal and external factors, in modern conditions. Also, the main conclusions and proposals presented in the dissertation can be used in the educational process to train specialists in the field of transport economics, as well as specialties in the field of organization of transportation and management of road and urban transport.

Ба чоп имзо шуд 19.10.2022
Формат 6x84/16. Қоғаз офсетӣ
Теъдоди нашр 100 нусха. Ҳаҷм 3,3 ҷ.ч.
Дар нашрияи «ДТТ ба номи М.С. Осимӣ» чоп шуд